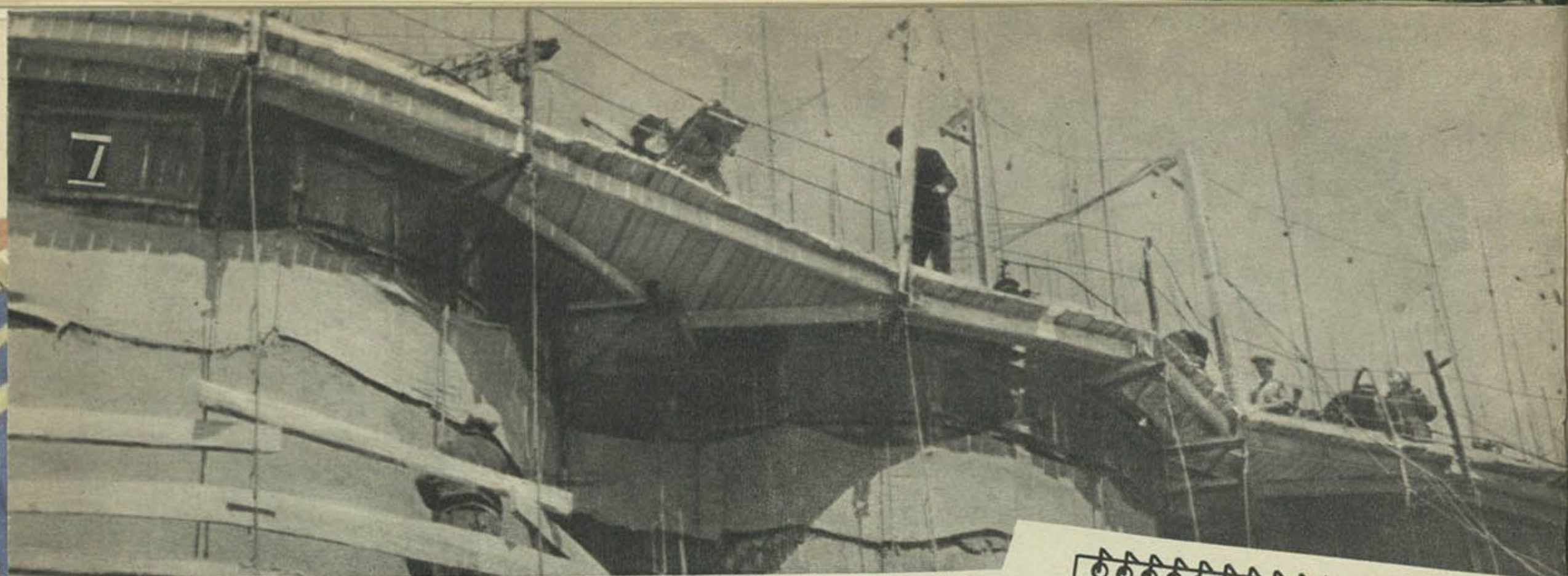

РАБОТНИЦА І СЯЛЯНКА

№10 КАСТРЫЧНІК 1966
+присл.

Дзень нашага жыцця... Ён заўсёды напоўнены светлымі, радаснымі падзеямі. А напярэдадні святаў, асабліва такіх знамянальных і дарагіх, як гадавіна Кастрычніка, здаецца, у кожнам кутоку нашай зямлі ўваходзіць адна новая перамога. Працоўная перамога чалавека, калектыву, рэспублікі.

Шэсць здымкаў. Шэсць сведкаў перадсвяточных спраў і настроў людзей. Будуюцца ў Магілёве лаўсаны вы завод — і першы здымак зроблены з гэтай новабудовы пяцігодкі. Людзі мяняюць аблічча зямлі — здымак другі расказвае аб асушцы балот, аб рабоце меліяратараў на капліцкіх масілах. Цудоўны падарунак атрымалі беларускія юнакі і дзяўчаты да 49-га корпусу БДУ імя Леніна. Новы вучэбны корпус БДУ імя Леніна (здымак трэці).

Духовнае хараво савецкага чалавека — чалавека стваральніка, здаецца, здолеў перадаць фотаапарат Пазнаёмцеся з Людмілай Карагінай — аператарам Полацкага нафтаперапрацоўчага (здымак чацвёрты) і з Людмілай Нішчэтай, начальнікам цэха Ваўкавыскага цэментнага завода (здымак пяты).

Ідзе зборка. На здымку шостым вы бачыце людзей, якія паклапаціліся, каб за вашым сталом у дні свята было «Сялюты» Віцебскага раёна даўно ўжо выканалі план здачы зборка дзяр-

Здымкі Г. Уславава, А. Мікалаева, Ф. Бачылы, В. Крэтава і Ул. Вяхоткі.

ВЯЛІКАЯ ДУША

25028

ГОСУДАРСТВЕННАЯ
БИБЛИОТЕКА
СССР
И. В. И. ЛЕНИНА

Надзея была адзіным дзіцем у небагатай дваранскай сям'і Крупскіх. У пошуках работы бацькам даводзілася пераязджаць з месца на месца. За час гэтых пераездаў дзяўчынка пазнаёмілася з жыццём простага народа і ўсё часцей і часцей задумвалася: чаму для багатых усё, а для бедных нічога? Вакол сябе яна бачыла шмат несправядлівасці, хлусні, ашуканства і ніяк не магла прымірыцца з гэтым.

Калі Надзея яшчэ вучылася ў гімназіі, сям'ю напаткала вялікае гора — памёр бацька. Маці і дачка сталі жыць з таго, што здавалі ў арэнду пакой ў сваёй кватэры. Але гэтага не хапала. Надзея давала ўрокі адстаючым вучанцам.

Пасля заканчэння гімназіі Надзея Канстанцінаўна паступіла на Вышэйшыя жаночыя курсы (Бястужаўскія). Пачала шукаць сустрэч з людзьмі, якія маглі адказаць на хвалюючыя яе пытанні. Так яна пачала наведваць адзін з марксісцкіх гурткоў у Пецярбургу. Пра гэты перыяд жыцця сама Надзея Канстанцінаўна расказвала: «Як толькі стала раскрывацца перада мною роля, якую рабочы клас павінен адыграць у справе вызвалення ўсіх працоўных, так нясцерпна пацягнула мяне ў рабочае асяроддзе».

Маладая настаўніца пачынае працаваць у нядзельнай школе за Неўскай заставай. Пасля дванаццацігадзіннага рабочага дня тут вучыліся сотні рабочых. Неабходна было вялікае ўменне і майстэрства. Бо апрача вучэння «яўнага» — урокаў арыфметыкі, пісьма, чытання — было і «тайнае» — рабочым раскрывалі праўду іхняга становішча, паказвалі, як тлусцеюць ад іхняй працы крывасмокі — заводчыкі, купцы, царскія служкі. Патрэбна

была асцярога: скажаш неабдуманое слова — і адразу вышлюць на этап.

З Уладзімірам Ільічам Надзея Канстанцінаўна ўпершыню сустрэлася на сходзе піцерскіх марксістаў у 1894 годзе. Яна ўжо чула, што прыехаў з Волгі вельмі адукаваны марксіст, надзвычай сур'ёзны...

Сумесная работа, агульныя інтарэсы, агульная справа зблізілі маладых людзей, а дружба паступова перарасла ў вялікае каханне...

Надзея Канстанцінаўна прымала непасрэдны ўдзел у рабоце «Саюза барацьбы за вызваленне рабочага класа». Яна памагла звязацца праз сваіх настаўніц з нарадавольскай друкарняй, і там сталі друкаваць марксісцкую літаратуру. Працягвала яна працаваць і пасля арышту Уладзіміра Ільіча і ўсёй групы «Саюза барацьбы». Але ў 1896 годзе за ўдзел у стачцы былі арыштаваны многія настаўніцы няздзельнай школы. Сярод іх была і Надзея Крупская. А Уладзімір Ільіч у гэты час знаходзіўся ў ссыльцы ў сяле Шушэнскім Мінусінскага павета Енісейскай губерні. Надзея Канстанцінаўна атрымала адтуль вялікае пісьмо: Ільіч клікаў яе да сябе і прасіў стаць яго жонкай.

Пасля турэмнага зняволення Надзеі Канстанцінаўне прадпісалі ссылку ў горад Уфу, але яна пачала дамагацца, каб ёй дазволілі паехаць у Шушэнскае, да жаніха. І дабілася свайго.

Далёкі і цяжкі шлях даўся пераадолець маладой дзяўчыне, пакуль дабралася да Шушэнскага. Разам з ёй ехала і маці, Лізавета Васільеўна. Дабіраліся поездам, параходам і на конях. Тры тыдні пайшло на гэта. І амаль увесь час

Ул. І. Ленін і Н. К. Крупская ў Горнах.
1922 год.

Надзея Канстанцінаўна трымала ў руках лямпу з зялёным абажуром, якая так неабходна была для работы Уладзіміра Ільіча.

Паліцэйскае вока пільна сачыла за маладой парай. Неўзабаве паследаваў загад іспраўніка: або зараз жа павянчацца, або дзяўчыне пакінуць Шушэнскае. Мусілі, як гаварыла Надзея Канстанцінаўна, «прарабіць гэту камедыю». Затрымка была за заручальнымі прарсцёнкі. Выручыў таварыш па ссылцы, зрабіў медныя прарсцёнкі. Доўга іх захоўвала Надзея Канстанцінаўна, а затым перадала іх у музей Ул. І. Леніна.

З таго часу жыццё гэтых цудоўных людзей было неразлучнае. Ссылка, эміграцыя, рэвалюцыя 1905 года, зноў эміграцыя, першая сусветная вайна, Кастрычніцкая рэвалюцыя, грамадзянская вайна, першыя гады Савецкай улады — усё было перажыта разам.

Паслясылкі ў Шушэнскім Уладзімір Ільіч паехаў у Пскоў. Надзеі Канстанцінаўне туды ехаць не дазволілі. Яна жыла ў Казані. Тут яна звязалася з многімі ссыльнымі і пазней выкарыстала іхнія адрасы для перапіскі з імі «Іскры». Але нарэшце Леніну ўдалося выехаць у Мюнхен, і след за ім перабралася Надзея Канстанцінаўна. Тут выходзіла газета «Іскра», і Крупская стала сакратаром

рэдакцыі. Уся сувязь «Іскры» з Расіяй ішла праз яе.

У гады эміграцыі на Надзеі Канстанцінаўне ляжала ўся работа па сувязі, па перапісцы з нелегальнымі партыйнымі арганізацыямі, з асобнымі партыйнымі таварышамі. За адзін месяц ёй даводзілася адказваць на трыста пісем. Але колькі над кожным з іх трэба было працаваць! Напісаць пісьмо. Падкрэсліць у ім тое, што трэба было зашыфраваць. Зашыфраваць усё гэта. Праверыць шыфроўку, каб не было пропуску, памылак. Напісаць пісьмо знешняе, гэта значыць такое, якое лёгка праходзіла цензуру, а паміж яго радкоў напісаць самое пісьмо хімічным, нябачным чарнілам. І ўсю гэту вялікую работу выконвала Надзея Канстанцінаўна!

У канцы 1905 года Надзея Канстанцінаўна і Уладзімір Ільіч пераехалі ў Расію. Там яна пачала працаваць сакратаром ЦК. Ёю праведзена вялікая работа па падрыхтоўцы Стагольмскага з'езда партыі. А ў 1907 годзе зноў мусілі пакідаць Радзіму. Знаходзячыся ў эміграцыі, Крупская паранейшаму вядзе вялікую партыйную работу.

Толькі пасля лютаўскай рэвалюцыі паявілася магчымасць вярнуцца ў Расію. Надзея Канстанцінаўна зноў працуе сакратаром ЦК.

Здзяйсняюцца Вялікая Кастрычніцкая сацыялістычная рэ-

Пралетарыі ўсіх краін, яднайцеся!

РАБОТНИЦА № 10
І СЯЛЯНКА КАСТРЫЧНИК
1966

ГРАМАДСКА-ПАЛІТЫЧНЫ І ЛІТАРАТУРНА-МАСТАЦКІ ЧАСОПІС
ГОД ВИДАНИЯ СОРАК ДРУГІ

ВИДАНИЕ ЦК КП БЕЛАРУСИ

валюцыя, і Надзея Канстанцінаўна разам з Уладзімірам Ільічам перасяляецца ў Смольны, затым працуе ў Народным камісарыяце асветы намеснікам наркома. Пра гэту яе вялікую работу мы раскажам чытачам «Работніцы і сялянкі» ў наступным нумары.

Надзея Канстанцінаўна была палымяным агітатарам. У 1919 годзе на параходзе «Красная звезда» яна накіроўваецца ў агітацыйную паездку па раёнах, толькі што вызваленых ад белых.

Нялёгкае было жыццё гэтай

цудоўнай жанчыны, чалавека вялікай душы, сябра, таварыша і жонкі Леніна. Турма, ссылка, цяжкія гады эміграцыі. Падполле, пастаянны страх за Уладзіміра Ільіча, які падвяргаўся шалёным праследаванням царскай паліцыі, а затым і Часовага ўрада, штодзённая карпатлівая работа, якая адбірала ўсе сілы. Толькі непакінутая ўпэўненасць у правільнасці выбранага ёю шляху, найвялікшая мужнасць, якая з'яўлялася самай яркай рысай характару гэтай сціплай жанчыны, памаглі ёй з ясным по-

зіркам і здзіўляючай вытрымкай прайсці ўсё свой цяжкі жыццёвы шлях.

Надзвычайная сціпласць была заўсёды ўласцівая Надзеі Канстанцінаўне. Усё жыццё эканоміла кожную капейку, бо Уладзіміру Ільічу і ёй даводзілася часам жыць на партыйныя грошы. Яны імкнуліся як мага радзей ісці на гэта, аднак калі ўжо так выпадала, то выдаткоўвалі гэтыя грошы толькі на тое, без чаго ніяк нельга было абысціся.

І пасля Кастрычніка Уладзімір Ільіч і Надзея Канстанці-

наўна жылі вельмі скромна.

Усё жыццё Надзеі Канстанцінаўны Крупскай праходзіла ў няспыннай працы і клопатах. Не пра сябе думала гэтая цудоўная жанчына, яна думала пра лёс усяго народа. Ні турмаў, ні ссылак, ні смерці не баялася яна. Усе сілы свайго незвычайнага розуму і вялікага сэрца аддала справе перамогі рабочага класа. Яе светлы вобраз, вобраз стойкага камуніста, заўсёды будзе жыць у пакаленнях людзей.

А. ЕЛАГІНА

...МАСКВА, 1928 год.
Па велічна-ўрачыстай Краснай плошчы ішоў замежны госць, васьмідзесяцігадовы стары. Ішоў бадзёра, і, магчыма, бадзёрасць гэту надавалі яму гукі Крамлёўскіх курантаў, якія ігралі «Інтернацыянал»...

Чалавека звалі П'ер Дэгейтэр.

Былы рабочы, токар, бельгіец па паходжанню, удзельнік франка-прускай вайны, ён у 1871 годзе зрабіў спробу далучыцца да камунараў. Праз сем гадоў напісаў для хору, які быў арганізаваны з членаў сацыялістычнага гуртка, музыку на словы Эжэна Пацье. Гэта быў велічны і магутны «Інтернацыянал».

...Стары стаяў на Краснай плошчы і думаў пра пэрта Парыжскай Камуны Эжэна Пацье.

Эжэн Пацье...

Яго імя ведаюць і француз, і немец, і рускі, і паляк... Ён вечна жывы — гэты, як сказаў Ул. І. Ленін, «найвялікшы прапагандыст з дапамогай песні».

Цяпер, калі адзначаецца 150-годдзе з дня нараджэння Э. Пацье, хочацца зазірнуць у яго жыццё, у яго творчасць.

Аўтар «Інтернацыянала», пясняр Парыжскай Камуны, Э. Пацье неадлучна ад рабочага руху Францыі.

Сын рабочага-ўпакоўшчыка, ён мог толькі марыць пра адукацыю. Мусіў памагач бацьку. У 14 гадоў ён паспрабаваў свае сілы ў пэззіі — напісаў верш «Няхай жыве свабода!»

У Пацье беднякі даволі рашуча выступалі супраць галечы. Вершы 1848 года, поўныя гнева, выкрываюць эксплуатацыйнага раба, заклікаюць да паўстання.

Калі ў снежні 1851 года ў Францыі адбыўся пераварот і ўсталявалася імперыя Луі Банапарта, Пацье напісаў верш «Кто отомстит?»

Республика убита

И глубоко зарыта...

Ее я хоронил.

О, кто же отомстит, народ?

Надышло 18 сакавіка 1871 года. Парыж кіпеў у віры паўстання. Пэрт Эжэн Пацье быў выбраны членам Камуны, працаваў у парыжскай мэрыі. Зрабіўся вядомым дзеячом у галіне культуры...

Пачаўся разгром камунараў версальцамі...

Пацье бачыў, як Т'ер наладзіў крывавае расправу. Сам быў на барыкадах разам з рабочымі. У чэрвені 1871 года ён стварыў неўміручы, прасякнуты ідэямі Маркса і Энгельса «Інтернацыянал», які зрабіўся міжнародным гімнам пралетарыяту.

ГІМН ГУЧЫЦЬ НАД ПЛАНЕТАЙ

Гелій Коржаў. «Інтернацыянал».

Пацье паказвае пралетарыяту-барацьбіту верны шлях:

Весь мир насилья мы разрушим
До основания, а затем
Мы наш, мы новый мир построим,
Кто был ничем, тот станет всем.

Пацье заклікае да актыўнай барацьбы, у якой пралетарыят можа і павінен знішчыць эксплуатацыйнага раба:

Никто не даст нам избавленья,
Ни бог, ни царь, и ни герой,
Добьемся мы освобожденья
Своею собственной рукой.

І сёння народы Афрыкі, Лацінскай Амерыкі, якія ўзнімаюцца супраць каланіяльнага прыгнёту, за сваю нацыянальную незалежнасць, спяваюць словы Э. Пацье:

Это есть наш последний
И решительный бой,
С Интернационалом
Воспрянет род людской.

«Інтернацыянал» за годам год з трыумфам пераходзіў з краіны ў краіну. Ул. І. Ленін у 1912 годзе ў артыкуле «Яўгеній Пацье» пісаў: «У якую б краіну ні трапіў сядомы рабочы, куды б ні закінуў яго лёс, якім бы чужынцам ні адчуваў ён сябе, без мовы, без знаёмых, — удалечыні ад радзімы ён зможа знайсці сабе таварышаў і сяброў па знаёмай напэву «Інтернацыянала».

«Інтернацыянал» — гімн змагароў за свабоду. Ён быў перакладзены на рускую мову пэстам А. Я. Коцам і шырока загучаў па ўсёй Расіі.

На беларускую мову гімн міжнароднага пралетарыяту перакладалі ў розны час Я. Купала і А. Александровіч.

...Цяжка было Э. Пацье. З наводненага версальцамі Парыжа ён пераехаў у Англію, потым у ЗША.

Э. Пацье не ўяўляў сабе жыцця без рэвалюцыйнага пралетарыяту, без народа. І на барыкадах, і ў падполлі, і ў выгнанні, і пасля вяртання на радзіму — заўсёды і ўсюды ён спахуваў, дапамагаў народу.

Такім быў Э. Пацье.

Ён жыў бедна, але тварыў, як тытан, для народа. «Пацье памёр у галечы, — пісаў пра яго Ул. І. Ленін, — але пакінуў аб сабе сапраўды нерукатворны помнік».

Радкі неўміручага «Інтернацыянала» і сёння ўсё мацней гучаць у вуснах прыгнечаных народаў, якія змагаюцца за Свабоду, Шчасце і Мір на зямной планеце.

Ц. ЛЕЙТМАН

УПЕРШЫНЮ загаварылі пра яе гадоў дваццаць назад. Тады маладая худзенькая дзяўчынка-звеннявая пабіла ўсе рэкорды, што былі ў раёне, вобласці, Беларусі. Яна сабрала рэкордны, небывалы да таго часу ўраджай збожжа!

І паляцела хутакрылай птушкай слава аб гэтай беларускай дзяўчыне з палескай вёскі Буркі. Пра яе пісалі ў газетах і часопісах, да яе ездзілі пажылыя дзядзькі і цёткі. І Тамара Шкурко ахвотна дзялілася вопытам з людзьмі, пераймала і ад іх усё лепшае.

Пра Юлію Байдак, Соф'ю Шкурко, Юлю, Марыю, Любу, Надзю і Еўдакію Раманюк і іх звеннявую Тамару Шкурко пісала тады і «Работніца і сялянка».

З пажоўклых ад часу старонак часопіса глядзяць вясёлыя твары дзяўчат. У руках снапы збажыны. Якую яны вырастлі самі. А снапы важкія.

97 зярнят толькі ў адным коласе—35 цэнтнераў з гектара—гэта была іх радасная перамога.

Неўзабаве на грудзях у Тамары заззяла Зорка Героя. Савецкі ўрад высока ацаніў яе працоўны подзвіг у тыя цяжкія пасляваенныя гады.

Каля дваццаці гадоў мінула з таго часу. Якія яны былі для яе? Што новага прынеслі яны ў жыццё Тамары Шкурко?

...Якіх-небудзь дваццаць мінут язды ў аўтобусе ад сталічнага вакзала, і вы трапляеце ў зялёна-барвае царства. Стройныя таполі кланяюцца вам, пышныя акацыі пагойдваюцца сваімі кронамі, векапомныя ліпы стаяць маўклівыя і задуменыя... Духмяныя антонаўкі напаўняюць паветра сваім водарам, што перамешваецца з пахамі асенніх руж і гладыёлусаў.

Гэта Лошыца, навукова-даследчы Інстытут садаводства, гародніцтва і бульбы. Будынак яго неяк адразу выскочвае з-за густой зеляніны.

У адной з яго лабараторый і працуе цяпер навуковым супрацоўнікам Тамара Іванаўна Шкурко.

Безумоўна, гады не малодзязь чалавека. Яны накладваюць на яго свой адбітак. Але Тамара Іванаўна ўсё такая ж рухавая, быццам і не было тых дваццаці гадоў. Усё той жа малады іскрысты смех у вачах і якаясьці задзірлівая бадзёрасць. І па яе руплівых рухах, па яе звонкаму голасу адразу пазнаеш, што гэты чалавек доўга не можа сядзець без справы.

Хоць прыехала Тамара Іванаўна на работу знерваваная і стомленая, гэтай стомленасці было незаўважна. Усё гэтакі ж звонкі голас, усё гэтакія ж смяшынкi, якія, здаецца, вось-вось выплываюць з вачэй.

Магчыма, так лягчэй несці цяжар на плячах, так лягчэй пераносіць гора. Адных яно гне, робіць пахмурымі. Здаецца, і ходзіць такі чалавек з сагнутай спіной, быццам ляжыць на ёй мех з цяжарам. Па Тамары Іванаўне не было відаць, што яшчэ ўчора яна ездзіла, дабівалася, уладкоўвала, змагалася з бядой.

А гора звалілася нечакана. У вёсцы, дзе яна калісьці жыла і вырасла, памёр родзіч. Памёр, пакінуўшы пасля сябе пяцёра дзяцей. Жонка яго не магла аправіцца ад няшчасця, сама цяжка захварэла.

І хіба магла ўседзець Тамара Іванаўна, калі дачулася пра гэта! У той жа дзень самалёт даставіў яе і Сяргея Харытонавіча Завулічнага, мужа Тамары, на Брагіншчыну.

А праз нейкі час у Мінск вярталіся ўпяцёх. Трое дзяцей везлі з сабою. «Двух у школу-інтэрнат уладкуем, трэці хай у нас пажыве, у тэхнічнае вучылішча пойдзе»,—так вырашылі Тамара Іванаўна і Сяргей Харытонавіч.

— Сваіх жа трое,—спрабавалі ім даводзіць там, у вёсцы.—Клопатаў і так хоць адбаўляй. А тут яшчэ дабавяцца.

Але клопат—не клопат, калі патрэбна дапамагчы людзям у бядзе. Гэтак думалі і Тамара Іванаўна і Сяргей Харытонавіч.

І вось, калі пасля хаджэння па розных кабінетах двое хлопцаў былі ўладкаваны і адвезены ў школу-інтэрнат, Тамара Іванаўна зноў была на рабоце.

Зноў замільгала яе постаць сярод дрэў і кустоў, зноў жанчына была з любімай справай.

Такі ў яе характар, што не падае яна ніц перад горам, а яшчэ большай напаўняецца сілай і рашучасцю. Ва ўсе часы, ва ўсе гады свайго жыцця.

Магчыма, ён каваўся тады, у цяжкія пасляваенныя гады, калі яны, амаль падлеткі, упрагаліся ў плуг, каб пасеяць жыта. Магчыма, пазней, калі за няўдачамі прыходзілі поспехі. Магчыма, тады, калі была адарвалася ад зямлі і зноў прыйшла да яе.

А здарылася гэта на трэці год пасля вайны. Тамара скончыла тады сямігодку і патрэбна было выбіраць далейшую дарогу ў жыццё.

Падбілі тады сяброўкі. Маўляў, Мазыр ад нас блізка, паедзем у медыцынскае вучылішча. Магчыма, і сапраўды гэта быў для яе пераканаўчы довад, а напаўна таму, што было, як гаворыцца, шмат ветру і фантазіі ў маладосці і вельмі вялікае пачуццё таварыскасці. Паехала ў медыцынскае вучылішча.

Толькі там зразумела, што ёй, патомнаму хлебаробу, не да спадобы прафесія медыка. Яе клікала ніва, у маррах яна бачыла сябе аграномам. За спіной былі першыя поспехі, першы багаты ўраджай, і на грудзях—Зорка Героя... І яна перамагла свае хістанні. У той жа год стала студэнткай Мар'інагорскага сельскагаспадарчага тэхнікума. А потым, скончыўшы яго на «выдатна», паступіла ў Беларускае сельскагаспадарчую акадэмію ў Горках.

Калі птушку засадзіць у клетку, яна чэзне, марнее. Таксама і з чалавекам, у якога адабраць мару, любімую прафесію. Як вольна дыхала Тамара, якое шчасце было на твары, калі мара зноў была з ёю, калі пасля заканчэння агра-тэхнічнага факультэта збіралася ехаць на працу!

Яна марыла разам з мужам, што паедзе куды-небудзь у адстаючы калгас. Будуць там працаваць, падымаць гаспадарку, дабівацца высокіх ураджаяў. І калі іх выклікалі да міністра сельскай гаспадаркі і казалі, што накіроўваюцца яны непадалёк ад Мінска, аграномамі ў навукова-даследчы інстытут, рэакцыя спачатку была бурная. Ні муж, ні яна не згаджаліся.

Нават довады аб тым, што Інстытуту патрэбны добрыя спецыялісты, якія любяць і ведаюць зямлю, не дапамагалі.

Тады былі ўжыты самыя катэгарычныя захавы.

— Угаворваць вас не будзем. Іншага накіравання не атрымаеце,—казалі ім у міністэрстве.—Папрацуеце год, а там будзе відаць.

Здаецца, што чалавек прывыкае да месца, да свайёй работы. Яму ўжо абыякава потым усё: і свае даручэнні,

ПЕРАМОГА

Н. БАГДАНЫ

Тамара Шкурко. Пасля вайны яна вярнулася ў вёску Буркі. Не адразу, але ўскладала на сябе ўсе свае працоўныя абавязкі.

На жніўні, на жніўні, на жніўні — Тамара Шкурко.

У вёсцы яна была адна з першых, хто вярнуўся з вайны. Не адразу, але ўскладала на сябе ўсе свае працоўныя абавязкі.

У вёсцы яна была адна з першых, хто вярнуўся з вайны. Не адразу, але ўскладала на сябе ўсе свае працоўныя абавязкі.

Гэтай фотэ — дзевятнаццаць гадоў. У 1947 годзе «Работніца і сялянка» пісала аб працоўным подзвігу маладой палескай дзяўчыны Тамары Шкурко.

і абавязкі. Ён выконвае іх, і благога пра яго не скажаш. Але пра такога гавораць, што не гарыць ён на рабоце.

А ў Тамары Іванаўны адразу ж заўважылі гэта гарэнне, адразу адчулі яе непакой за ўраджай, за даручаную справу. Яна «хварэла» за кожнае каліва, за кожную расліну. З раніцы да вечара яе можна было ўбачыць на ўчастках Інстытута, доследнай гаспадаркі.

І гэту «хваробу» да зямлі адразу ўбачыў у Тамары Іванаўны дырэктар Інстытута Леанід Абрамавіч Скрыпнічэнка, калі прызначыў яе на пасаду малодшага навуковага супрацоўніка.

Крыху пазней Шкурко стала аспіранткай.

У навуковай рабоце ўсё даецца не проста, не хапаецца «з налёту», а асабліва ў сельскай гаспадарцы.

Тамара Іванаўна ведала гэта. Бачыла, з якой цяжкасцю прыходзіць поспех. Чула, як даўно, яшчэ да вайны, пачаў свае работы па вывядзенню новага—самаапыляльнага—гатунку парэчак яе цяперашні навуковы кіраўнік Анатоль Рыгоравіч Валозніў. Аб гэтым гаварылі і іншыя яе калегі. Ведала і настройвала сябе на доўгую, з няўдачамі і поспехамі, працу агранома-вучонага.

Пачыналіся бясконцыя доследы над тым, якія гатункі парэчак лепш вырошчваць у Беларусі, колькі і якіх неабходна для іх угнаенняў, якая плошча харчавання раслін... Пачыналася перасаджванне з месца на месца кустоў, барацьба з непагаддзю і стыхіяй...

І вось прайшлі тры гады. Працэсы перадпасадачнага ўнясення ўгнаенняў вывучаны і даследаваны дасканала. Цяпер можна крыху ўздыхнуць лягчэй, цяпер можна сеці за стол, каб напісаць першыя радкі сваёй будучай кандыдацкай дысертацыі. І яна піша іх, гэтыя радкі, якія нарадзіліся на плантацыях парэчак у час восеньскіх пасадак і вясенніх замаразкаў, густых туманаў і летняй спекі...

Праводзіліся доследы тут, у Інстытуце, пераносіліся на палеткі доследнага саўгаса «Лошыца Першая». Былі няўдачы, былі сваркі з дырэктарам саўгаса (дарэчы, сваім мужам), калі што-небудзь зрываўся па яго віне. У рабоце без гэтага нельга. У рабоце сямейнасці быць не можа.

А потым прыйшоў поспех. І зноў пачыналіся новыя доследы, пачыналася далейшая праца.

...З рэпрадуктара, што стаіць насупраць канторы лошыцкага саўгаса, даносіцца ціхая, мілагучная песня:

Колькі ў небе зор—
Цяжка палічыць.
Толькі з іх адна
Найярчэй гарыць...

Жаночы самотны голас выклікае на роздум, на развагі.

І Тамара Іванаўна задумваецца. Аб чым яна ў гэты час думае? Магчыма, аб далейшай сваёй рабоце, аб будучых доследах. Магчыма, аб лёсе трох сваіх дзяцей і лёсе тых трох, якім яна з мужам цяпер сталі за бацьку і маці.

А можа ёй успомніліся Буркі, вёска на Брагіншчыне, дзе яна спявала вось гэтак са сваімі сяброўкамі? Ці ўспомніліся тыя залатыя жытнёвыя палеткі, што перанеслі сваё золата, Залатую Зорку, ёй на грудзі і павялі яе па шляхах навукі?

Усё магчыма. Думкі чалавека адгадаць цяжка.

А. АСТРЭЙКА

Мінскі раён.
в. Лошыца.

Вучоны аграном Тамара Іванаўна Шкурко на доследным полі навукова-доследчага Інстытута.
Фота Ул. Вяхоткі.

Людзі, людзі, высокія зоркі,
Даляцець бы мне толькі да вас.
Расул ГАМЗАТАЎ.

ТРЫЦЦАЦЬ гадоў яна «віншуе» і «выязджае», «сустракае» і «цалуе», трыццаць гадоў чужы чалавечы лёс плыве перад ёй на тэлеграфнай стужцы.

І настаў дзень...

— Вам тэлеграма, Валянціна Антонаўна!

— Вам тэлеграма!

— Яшчэ адна вам. Зноў — вам.

Ідуць тэлеграмы тэлефаністыцы. Віншуюць міністры — саюзна і рэспубліканскі. Віншуюць калектывы работнікаў тэлеграфа. Віншуюць родныя, сябры. Аднапалчане. На стала расце і расце стосік, і на гэты раз на бланках толькі адно прозвішча:

Гардзева... Гардзева... Гардзева...

Віншуюць людзі чалавека з высокім званнем — званнем Героя Сацыялістычнай Працы.

Тэлеграфістка — герой?! Варта было пачуць гэта, як уяўленне адразу ж спрацавала на сенсачую. Не прывыклі мы, што людзей такіх прафесій велічаюць высокім званнем. Іншая справа — даярка, ці свінарка, ці станочніца — тыя, хто стварае канкрэтныя, як кажуць, матэрыяльныя каштоўнасці. Ну, а калі тэлеграфістка, то пэўна праславілася нечым незвычайным?! Подзвігам? Пэўна, можна будзе расказаць чытачам такое, каб аж дух заняло.

З такім настроем, з такім унутраным чаканнем «цуда»

но вока ўспыхне, то другое. Гэта выклікаюць Бабруйск. Выклікаюць тэлеграфы Масквы, Ленінграда, Сахаліна, Далёкага Усходу... Ну як жа — не было незвычайнага? Пэўна, было. Але тое, што нам усім здаецца незвычайным, для тэлеграфістак — проста работа. Звычайная, будзённая.

А подзвіг? Быў і ён. Толькі гэты подзвіг не паднясеш чытачам, як сенсачую. У ім не знойдзеш яркай героікі, эфектных паваротаў. Бо ён — само жыццё. Проста жыццё...

...Ішоў 1917 год. У рэвалюцыйным Піцеры ляцелі у бяздонне стары свет. Планета Зямля, затаішы дыханне, слухала першыя дэкрэты Савецкай улады аб свабодзе і міры, аб роўнасці і братэрстве. І яшчэ адна падзея здарылася ў тыя дні ў Піцеры — падзея куды менш значная для ўсяго свету. Важная толькі для двух... Увіхуры рэвалюцыйных падзей сустрэліся двое — салдат з Томска і дзяўчына з Беларусі, служанка багатага фабрыканта. Іх каханне было прыгожым і светлым, як песні рэвалюцыі. І было яно на ўсё жыццё. Як і рэвалюцыя.

Іх дачка — Валянціна Гардзева — амаль што равесніца Савецкай улады. Ёй 47.

Ішлі паралельна дзве біяграфіі. Біяграфія краіны. І біяграфія чалавека. Разам бралі «курс на індустрыялізацыю». Краіна заклікала гучнымі ло-

ЛЮДЗІ,

паехала я ў Бабруйск, да Героя Сацыялістычнай Працы, брыгадзіра тэлеграфістаў Валянціны Антонаўны Гардзевай.

Абстаноўка «святога святых» — апаратнай тэлеграфа, дзе мы сустрэліся ўпершыню, здавалася, так і спрыяе расказам пра незвычайныя падзеі, здарэнні. Тысячамі галасоў, тысячамі чалавечых лёсаў, страстей, пачуццяў і спадзяванняў ракочуць апараты, і бясконца плыве, плыве стужка... І раптам:

— Нічога незвычайнага ў нас не бывае.

— Ніколі, Валянціна Антонаўна?

— Бадай што, так.

Таямніча падміргваюць чырвоныя вочы камутатара. То ад-

зунгамі «даеш пяцігодку» — і Валянціна пайшла ў фабрычна-заводскую школу... Захацела стаць сувязісткай. Гэта была яе мара, яе любоў. Адна і на ўсё жыццё...

...Да апошняй хвіліны не пакідала тэлеграф маладая сувязістка Валя Гардзева. Ужо гарэў горад, ужо даўно немаўчалі і Мінск і Магілёў, а яна разам з іншымі тэлеграфістамі ўсё спрабавала наладзіць сувязь, усё чакала, усё не пакідала свайго рабочага месца. Горад без тэлеграфа — гэта было жудасна, як смерць. І гэта сапраўды было падобна да смерці, бо ў Бабруйск уваходзілі ўжо фашысты.

Ледзь паспелі перайсці мост цераз Бярэзіну. Невялічкая

Валянціна Антонаўна Гардзева.

лі. З павагай паглядалі на высокую, стройную дзяўчыну-франтавічку праходзя. Знаёмыя пытаўся:

— Куды цяпер, Валя?

— На тэлеграф!

— А можа што-небудзь вышэй? З тваімі заслугамі, з біяграфіяй...

— Што можа быць вышэй?..

Любоў была адна і на ўсё жыццё.

У цесным, паўцёмным памяшканні пачынаў сваё пасляваеннае жыццё тэлеграф. Працаваць было амаль гэтак жа цяжка, як на фронце. Кваліфікаваныя тэлеграфісткі разбягаліся хто куды: зарплата была мізэрная, апараты старыя, пабітыя. Хоць у цырульню, хоць вуліцы падмятаць, абы не тут! І толькі некалькі сувязістаў аставаліся тут нязменна. Патрыёты. Сапраўдныя патрыёты сваёй прафесіі. Вучылі іншых. Вучыліся самі. Апараты Морзе і Бадэ змянілі сучасныя, электронныя. Засвойвалі перфаленту, прамыя злучэнні.

Вучыліся і вучылі іншых.

— Вось мая вучаніца. І вось. Цяпер самі яны вучаць іншых...

Упершыню ў словах чуло горадасць. Як і ўсе людзі такога складу, яна з ахвотай пераключае размову на іншых, толькі б не гаварыць пра сябе. Як і ўсе людзі такога складу, яна ўмее ўбачыць у тых, з кім жыве і працуе, самае лепшае, умее ўзняць іх да лепшага. А потым любуецца сама. Любуецца асаблівым мацярынскім пачуццём.

Мацярынскім пачуццём... У чалавека не склалася свая сям'я. У іншым выпадку, ка-

Многа слоў, і цёплых і добрых, пачула я ад людзей пра Гардзеву. І кожны гаворыць тое, што бачыць сам, што вышэй за ўсё цэніць сам.

— З ёю можна падзяліцца самым патаемным, — кажа адна тэлеграфістка. — Няма другога такога чалавека, для якога чужая бяда была б сваёй, уласнай.

— Выдатны спецыяліст сваёй справы. Тэлеграфістка найвышэйшага класа, — зазначае інжынер тэлеграфа.

— Лепшая наша актывістка. Кожны год яе выбіраюць то сакратаром партыйнай арганізацыі, то старшынёй мясцкома. І цяпер яна — наш старшыня мясцкома, — гаворыць начальнік вузла сувязі.

Высокае званне. Залатая Зорка Героя. Яна рэальная. Яе можна патрымаць у руках: хача і высокі сімвал, але ў той жа час і прыкметная рэч. Ёсць зоркі больш высокія. Людзі. Іхнія пачуцці, іхнія сэрцы, іхнія думкі. Даляцець да іх мары паэт.

Калі ж здолела даляцець да іх тэлеграфістка з Бабруйска Герой Сацыялістычнай Працы Валянціна Гардзева? Можна тады, калі ўважліва і заклапочана пасылала раніцой і ноччу, днём і ўвечары ў эфір іхнія «ад'язджаю» і «прыязджаю», «сумую» і «сустрэкаю»? Можна калі сапраўды як маці прасоджвала ля ложка хворага таварыша? Можна калі першая сказала сваё слова пра дачку старога заслужанага сувязіста Акуліча: у памяць бацькі мы павінны зрабіць яе тэлеграфісткай. Ён жа ўсё сваё жыццё аддаў тэлеграфу...

Мабыць, «далятала» да людзей тэлеграфістка Гардзева і тады, калі ў «святое святых» — у апаратную тэлеграфа ноччу ўваліўся аднойчы незнаёмы дзядок з клункамі. Пасылаў ён тэлеграму дзецям, каб сустрэкалі яго ў Бабруйску, а ад Бабруйска да ягоных дзяцей кіламетраў дзесяць, не менш. Да прыходу поезда — не больш гадзіны. А тут зіма, ноч і транспарту ніякага. І тэлеграфісткам з брыгады Гардзевай давялося пайсці самім на вакзал, сустрэць дзеда, прывесці яго ноччу да сябе ў апаратную...

І тады, пэўна, таксама, калі праз дзесяткі тэлеграфаў змагла аднойчы Гардзева знайсці і выклікаць дадому з вайскавай часці маладога салдата, бацька якога цяжка захварэў...

Усё гэта звычайнае. Усё гэта ці проста служба, ці проста чалавечы абавязак. Але і тут зноў — рыса яе характару. Калі пачуццё абавязку — то самае найвышэйшае.

...Людзі, людзі, высокія зоркі!

А. УЛАДЗІМІРАВА

ВЫСОКІЯ ЗОРКІ

групка бабруйскіх сувязістаў пайшла на Усход.

А потым — быў фронт. Быў сорок першы год, сорок другі, сорок трэці... Былі адступленні і наступленні, голад і холад, быў суровы ратны подзвіг народа, краіны. І было ў тым подзвігу месца франтавой сувязісткі, камсорга, потым парторга роты Валянціны Гардзевай. Заходні фронт, Паўднёва-Заходні, Другі Украінскі.

Вельмі лёгка чамусьці ўявіць сабе Валянціну Гардзеву ў ваеннай форме. Можна таму, што засталася ў яе постаці выпраўка тых гадоў. Арганізаванасць і дакладнасць рухаў. Сціплая, стрыманая размова — ніводнага лішняга слова. Прастата. Можна яшчэ таму, што да

яе кароткай стрыжкі (пэўна, і тады прычоска была гэтак ж) вельмі пасавала б пілотка. Не, хутчэй за ўсё таму, што ёсць у яе абліччы і цяпер нешта сабранае ў адно ад вобраза ўсіх нашых франтавых дзяўчат-працаўніц. Радыстак і санітарак, тэлеграфістак і рэгуліроўшчыц. Тых, пра каго не так часта грывела слава і хто на сваіх плячах, не па-жаночаму мужных і моцных, нёс сваю долю цяжару будзённых ратных шляхоў.

Быў фронт. Быў і сорок чацвёрты, і сорок пяты. А потым па вуліцах пасляваеннага Бабруйска ішла дзяўчына. Ішла ў пілотцы, у кірзавых ботах, на гімнасцёрцы — ордэн Чырвонага Сцяга, меда-

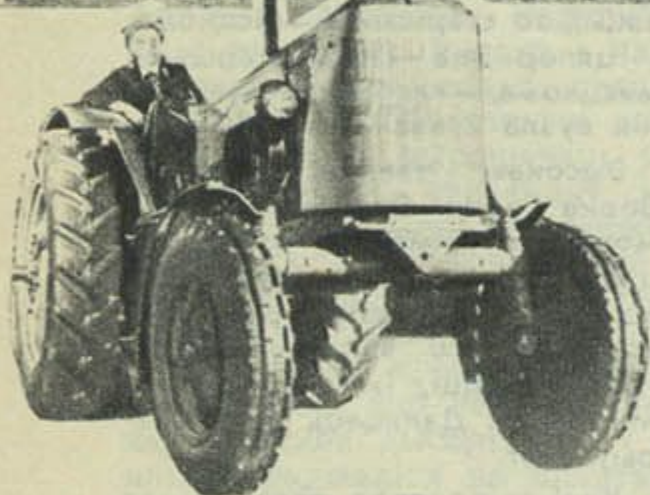
лі б адчувала, што чалавек лічыць сябе пакрыўджаным лёсам, я наўрад ці рашылася б дакранацца да гэтай тэмы. Але чым больш я знаёмілася з Валянцінай Антонаўнай, тым ясней бачыла, у чым веліч — так, сапраўдная веліч яе характару: цалкам і поўнасцю яна аддае сябе людзям. І яна спакойная і роўная, быццам заўсёды здаволена ўсім. І страшэнна напружаная работа тэлеграфісткі не здолела за трыццаць гадоў выматаць яе нервы. Яна ніколі не павышае голасу і не дазваляе рабіць гэта іншым. Яе слухаюць тэлеграфісткі не так, як звычайна слухаюць строгае «начальства», а як старэйшую сястру, як маці.

Пагрузачная пляцоўна Мінскага трактарнага завода. Адсюль пачынаецца шлях новенькіх трактараў «Беларусь» у працоўнае жыццё.

На галоўным канвееры. Аліна Восіпаўна Хрол устанаўлівае прыборны шчыток.

Ён быў такі самы, як тысячы яго братоў. Такі і не такі. Нездарма ж людзі прыцішвалі перад ім крок, цёпла і задуменна ўсміхаліся:

— Паўмільённы, падумаць толькі!

А чырвоны трактар вось-вось, здавалася, здрыганецца і пойдзе за прахадную. І панясе з сабою дваццацігадовую гісторыю, шум соснаў, цяпло рабочых рук і вялікую чалавечую мару, ленінскую мару пра сто тысяч трактараў.

„Я ЗА КАМУНІЮ“

І ПАЧЫНАЎСЯ ЗАВОД

«А кажуць, адразу за нашым цэхам пачынаўся лес...»

З размовы.

Хлеб сніўся нават уначы. Цёплы, духмяны, ён будзіў дзяцей, і пасля гэтага доўга кружылася галава. Была адна мара — вось каб хлеба ўволю! А з вёскі прыходзілі пісьмы: там аралі на каровах, а то і самі ўпрагаліся ў плуг. Ах, як патрэбны былі ў вёсцы трактары!

Зацягнуўшы тужэй папругі, выходзілі ўчарашнія салдаты, партызаны, пасланцы вёсак будаваць новы завод. На ўскраіне Мінска, сярод пакінутых вайной руін, раскінуўся палатачны гарадок, паявіліся першыя баракі. А будаўнікі ўсё прыбывалі і прыбывалі. Вельмі патрэбны былі краіне трактары.

У сорок шостым заснавалі першы цэх — рамонтна-механічны. Тут — сёння нават успамінаць смешна — рабілі скобы, катлы, павеці, нават стэлажы і тумбачкі для рабочых месц. Словам, усё, што было трэба. Потым паявіліся іншыя цэхі — транспартны, інструментальны, кузня... Дзе шумелі сосны, дзе на чымі людзі трызілі аб хлебе, пачынаў жыццё завод. Са свету па нітцы — сабралі першы трактар «КД-35». Як не падобны ён да сённяшняга імянінніка! А ўсё ж гэта быў трактар. Ён араў зямлю, вырошчваў збожжа, па якім сумавалі людзі.

1953 год стаў годам нараджэння сям'і трактараў «Беларусь».

...Міма паўмільённага імянінніка цячэ і цячэ людскі паток...

А ЗАВУЦЬ ІХ МАШАМІ...

«Есць на заводзе залаты фонд — больш 450 кадравых рабочых».

З заводскай шматтыражкі.

— Маша, ты ў цэх?

Дзяўчына гадоў семнаццаці, што стаяла каля трактара, павярнулася на голас. Але клікалі не яе. Ажыўлена размаўляючы, прайшлі міма дзве жанчыны. Было крыху дзіўна, што адну з іх клікалі проста: Маша.

А гэта ж Марыя Міхайлаўна Энгаватава. Партрэт яе вісіць на заводскай алеі — паважаны на трактарным чалавек. Ордэнам Леніна ўзнагароджана. І вось табе: проста Маша!

Дзівіцца моладзь, што ўсе яны называюць адзін аднаго проста Машамі, Колямі, Ленамі, Сашамі. Нібы і не пранесліся над імі гады, нібы і не бачна серабро на скронях. Тут у сорок пятым пачыналася іх працоўнае юнацтва. Тут цяпер называюць іх ветэранамі.

Па камсамольскай пучэйцы прыехала на трактарны Валя Ільіна. Кім толькі не даводзілася працаваць! Як кажуць, і швец і жнец, а калі больш дакладна — і фрэзероўшчыца, і токар, і свідравальшчыца, і наладчыца. Дачка ёй зайздросціць — рамантыка, як заўсёды, не дае спакою маладым. А тады рамантыку ў поце здабывалі. І не ведаеш, чаго тут больш было, рамантыкі ці свядомага абавязку: завод павінен працаваць, краіне патрэбны трактары, патрэбны хлеб.

Застанецца для аднагодкаў Лёнькам той шустры хлопец, які прыйшоў на завод у сорок чацвёртым, проста з партызан, калі трактарнага па сутнасці і не было. Стаў Леанід Мядзвецкі слесарам. А потым колькі яшчэ спецыяльнасцей з'явілася ў хлопца! Патрэбны былі слесары — Леанід слясарыў, спатрэбіўся зваршчык — асвоіў зварку, шукалі па заводу сувязістаў — і зноў адгукаўся Мядзвецкі. Так было патрэбна. А цяпер Леанід Уладзіміравіч Мядзвецкі — брыгадзір у цепласілавым.

Жонка яго, Ева Вікенцьеўна, таксама з ветэранаў. Пачынала кладаўшчыцай у сорок чацвёртым — збірала па цвічку сваю гаспадарку. Цяпер яна стрыжнёўшчыца ў першым ліцейным. Магчыма, якраз яе рукой аблашчаны клапан для зборкі галоўкі блока ў юбілейным трактары. Не ў адной машыне працуюць дэталі, якія прайшлі праз рукі Евы Вікенцьеўны. А калі яны мінулі яе рукі, то, магчыма, іх дакрануліся рукі фрэзероўшчыка Анатоля Мядзвецкага — сына Мядзвецкіх-старэйшых.

Напэўна, прыварожвае да сябе трактар. Не адна сямейная дынастыя працуе на заводзе. Пачынаюць бацька з маці, а там, глядзіш, паяўляецца аднойчы ў цэху вуглаваты хлапец або баязлівая дзяўчына, якія вельмі нагадваюць кагосьці.

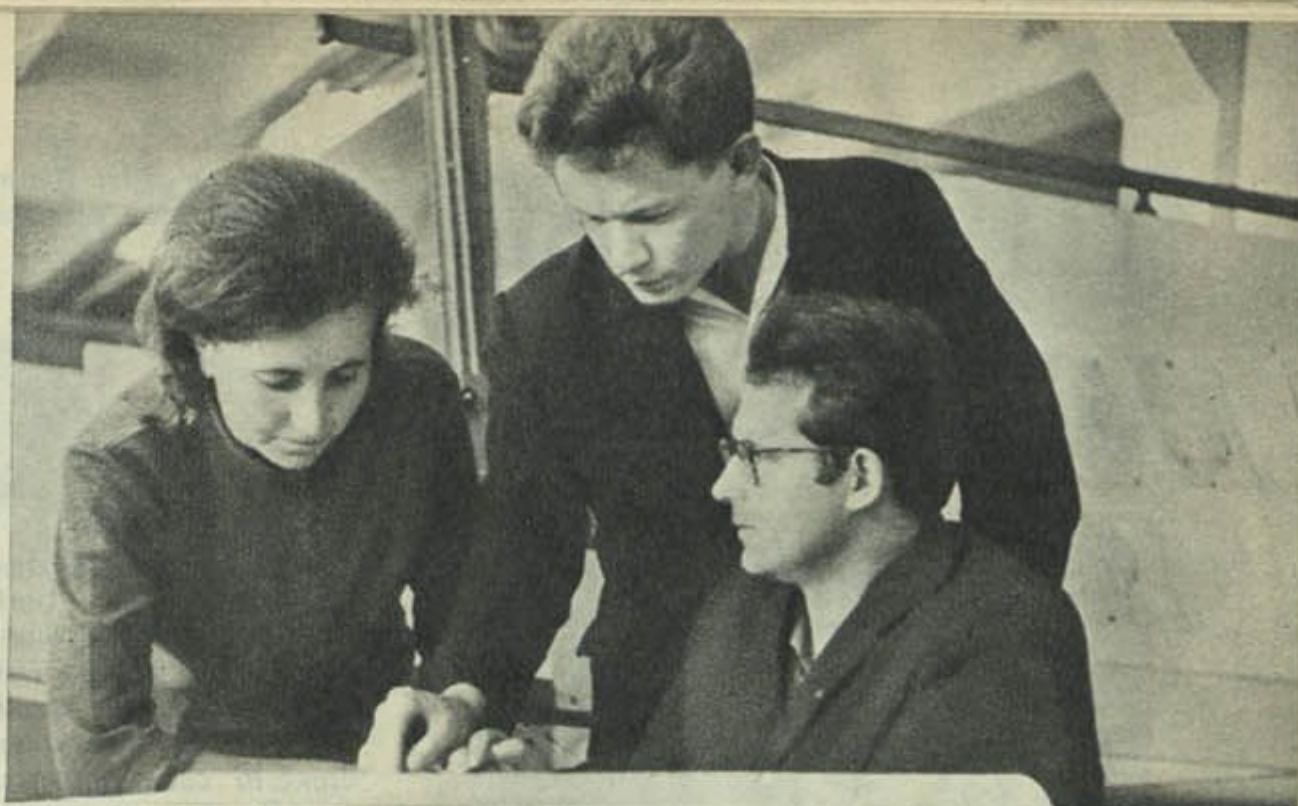
— Дык гэта ж Нікіціча дачка!

— А сын, гляньце, увесь у Анатоляўну.

Сустракаюць рабочыя добрай усмешкай новае папаўненне.

Іван Сяргеевіч Кісялёў і Міхаіл Іванавіч Суша, лепшыя сталёвары Мінскага трактарнага.

Складаныя пытанні канструктары вырашаюць разам: З. І. Аўдзеева, М. С. Чарняк, Ф. Р. Падкідыш, Фота Ул. Вяхоткі, М. Мінковіча.

ЗАКОН СЯМ'І

«У нас у сям'і такі закон: працаваць разам. Так сказаць, сямейная дынастыя».

Ала Няпышыная, вучаніца свідравальшчыцы.

Метраў за дзвесце ад дому — пераезд. Ала з братам па цэлых гадзінах праводзілі саставы з блакітнымі трактарамі. Лічылі. Іншы раз да сотні даходзіла. Вось калі б не прапусціць ніводнага поезда, можна было б даведацца, колькі трактараў выходзіць з мамінага і татавага завода.

А аднойчы Лёнька пайшоў у змену разам з бацькам і маці. І ўжо адна Ала праводзіла саставы. Зрэдку сустракала брата на пераездзе. Ёй здавалася, што Жэнька па-ранейшаму лічыць трактары. Але ён ніколі не мог сказаць напэўна, колькі прайшло машын, толькі ўсміхаўся ім услед, нібы добрым знаёмым.

Аднойчы брат пахваліўся:

— Хутка трохсоттысячны выпускаем!

А цяпер гэта ўжо гісторыя.

Стаіць у прахадной паўмільённы прыгажун. А ў чацвёртым механічным працуе ўся сям'я Няпышніх: маці — Сабіна Анатольеўна, бацька — Іван Гаўрылавіч. Пакуль Жэнька ў арміі, стала да станка яго жонка Валянціна. І ў Алы некалькі месяцаў назад пачалася працоўная біяграфія.

ЧАТЫРЫ ХВІЛІНЫ — ТРАКТАР

«Раму трактара заковалі на канвеер на катках пад гукі «Гэй, ухнем!», матор падымалі ломікамі...»

З успамінаў В. Нячаева, былога майстра галоўнага канвеера.

Па галоўным канвееры хоць гадзінік правярай: кожныя чатыры хвіліны сыходзіць прыгажун-трактар. Рытмічнасць стальной ракі проста заварожвае. А расказы пра ломікі і каткі быццам з далёкага-далёкага мінулага.

Вось «закладваецца» будучы трактар. Устаноўлена паўрама з муфтай счাপлення, рухавік, замацаван задні мост. Цячэ рака. Абрастае вузламі, дэталімі машына, «абуваецца». Вось-вось выйдзе трактар. Соф'я Аляксееўна і Лідзія Пыж запраўляюць яго гаручым. Старанны агляд слесара-дэфектоўшчыка — і трактар трапляе ў рукі абкатчыка. Ён дасць яму сваё «добра», і пойдзе машына на палі. Магчыма, на нашы, калгасныя, а магчыма, трапіць у адну з пяцідзесяці дзвюх краін свету, дзе ўжо знаёмы з беларускім працаўніком.

Плывуць і плывуць трактары. Чатыры хвіліны — трактар. Чатыры хвіліны — другі... За суткі — 250. За год — 70 тысяч. А сёлета абавязаліся трактаразаводцы даць 75 тысяч машын. І дадуць. Бо на дапамогу людзям прыйшла найноўшая тэхніка. Дванаццаць аўтаматычных ліній для апрацоўкі буйных карпусных дэталей размясціліся ў механічных цэхах. 75 працэнтаў работ механізавана. А рэканструкцыя трактарнага працягваецца.

З ДУМКАЙ АБ МІЛЬЁННЫМ

«Наш трактар знаходзіцца ўвесь час у дарозе: расце яго колькасць вытворчасць, растуць і якасныя паказчыкі».

М. Александройскі, намеснік галоўнага канструктара.

Першы трактар і сённяшні паўмільённы імянінік — як далёкія сваякі. Каля трохсот інжынераў, тэхнікаў, канструктараў працавала над удасканаленнем «Беларусі». І атрымалася універсальная машына. Ужо сёння яна аграгатуецца са 150 машынамі. Нездарма такая павышаная цікавасць да нашага трактара за мяжой.

Інжынерная думка працягвае шукаць новыя варыянты. Канструктары ўжо бачаць новую мадэль трактара — больш магутную, больш даўгавечную, для самых розных работ.

Над чарцяжамі схіліліся маладыя інжынеры, толькі ўчора са студэнцкай лаўкі, і заводскія ветэраны: Агафонаў, Александройскі, Войцікаў, Рубінштэйн. І моладзь і ветэраны хвалюцца: на палях краіны праходзіць выпрабаванне новая мадэль энерганасычанага трактара «МТЗ-80» і «МТЗ-82».

Дваццаць гадоў спатрэбілася заводу, каб выпусціць паўмільёна стальных коней. Мікалай Іванавіч Александройскі сцвярджае: мільённы трактар сядзе з канвеера менш як праз дзесяць гадоў.

МАРЫЦЬ, ТРЭБА МАРЫЦЫ

Выплёскаецца праз прахадную рабочае мора, расцякаецца патокамі па вуліцах і скверах гарадка. На месцы былых баракаў і халупак стала каля трохсот дамоў, у якіх жывуць трактарабудайнікі. Вабяць агнямі Палац культуры і Палац спорту. Гасцінна адчынілі дзверы бібліятэкі, школы рабочай моладзі, машынабудайнічы тэхнікум, кліча да сябе стадыён.

Пасля рабочага дня адны садзяцца за падручнікі: вучыцца — у традыцыі трактаразаводцаў. Другія па дзве-тры гадзіны выкрываюць для рэпетыцыі ў заводскай капэле, у ансамблі «Лявоніха».

На сцэне народнага тэатра ідзе «Юнацтва бацькоў» Гарбатава. Ажывае бурны рэвалюцыйны час. Ішлі бацькі — нашы равеснікі — у апошні і рашучы бой. Марылі пабудаваць новы свет, а па сутнасці пра наш сённяшні дзень марылі.

У тым жа бурным 1919 годзе з трыбуны VIII з'езда партыі марыў Ільіч пра сто тысяч трактараў: «Калі б мы маглі даць заўтра 100 тысяч першакласных трактараў, забяспечыць іх бензінам, забяспечыць іх машыністамі (вы вельмі добра ведаеце, што пакуль гэта — фантазія), то сярэдні селянін скажаў бы: «Я за камунію» (г. зн. за камунізм)».

Паглядзеў бы Ільіч! Яго мара — сённяшні дзень.

Паўмільённы беларускі трактар пайшоў у далёкае падарожжа да французскага землеўладальца. А на палях краіны за гэту пяцігодку амаль кожны пяты трактар будзе беларускім.

Ордэн Леніна ўручаны заводу. Гэта ўзнагарода за крылатую ленінскую мару, увасобленую ў жыццё.

Э. ЛУКАНСКАЯ

ШЧОДРЫ ВЕРАСЕНЬ

Да 50-годдзя Эдзі Агняцвет

Эдзі АГНЯЦВЕТ Як нараджаецца ВЯСНА

Сумнаваты лес чакае свята:
Хай бы сакавік хутчэй прыбег!
Будзе:
завініць зеленаваты,
Лёгкі снег.

Трубачы аркестра маладога —
Сосны ўслаўяць нараджэнне дня.
...Я іду заснежанай дарогай.
Цішыня.

Снег і снег!
Тут дрэмлюць ручаіны,
Дрэмлуюць хвалі будучыя рэк...
На руках сустрэчнага мужчыны —
Чалавек.

Чалавек прагнуўся двухгадовы,
Стаў зіму і сосны разглядаць —
Трэба таямнічы свет і новы
Разгадаць!

Хоча зняць сваёй рукою хмаркі —
Ён у сіле ўпэўнены сваёй,
Размаўляе хлопчык з небам яркім,
З цішынёй.

Ён крычыць, смеецца,
выклікае
Усё, чым будзе радавацца век.
Будзіць пушчу
і вясну гукае
Чалавек.

Есць у Эдзі Агняцвет дасціпны верш «Месяц твайго нараджэння», у якім паэтэса разважае аб рознасці людскіх характараў:

Той, як зямля красавіцкая, —
Юны, няўрымслівы, смелы.
Гэты,
як верасень шчодры, —
Любдзям прыносіць плады.
Кожны па-свойму нагадвае
Месяц свайго нараджэння:
Гэты — гарачнасцю жніўняскай,
Той — сакавіцкім святлом...

Сама ж Эдзі Агняцвет нарадзілася ў верасні (па старому стылю), і сёння, калі ёй спаўняецца 50 год, мы, яе сябры і чытачы, з прыемнасцю аглядаем яе здабыткі, тое добрае і карыснае, што яна зрабіла дагэтуль. А зроблена нямала — у галіне паэзіі для дзяцей і дарослых, арганізацыйнай і грамадскай работы, мастацкіх перакладаў. Першы зборнік вершаў Эдзі Агняцвет «Маё пакаленне» выйшаў у 1935 годзе. Затым была кніга лірыкі «Вясновай раніцай». Маладая паэтэса настойліва шукала сваё слова, вывучала народную творчасць, рускую і беларускую класіку.

Яе раннія вершы былі падобны да вершаў многіх тагачасных маладых паэтаў — гучныя, абстрактныя. У іх не было яшчэ непайторнага чалавечага характару, асабістага чалавечага пачуцця і лірызму. Яно, гэта сваё і непайторнае, прыходзіла да яе няхутка і нялёгка, калі паэтэса ўзялася за больш глыбокую распрацоўку патрыятычнай тэмы, калі звярнулася да канкрэтных біяграфій юных герояў Айчыннай вайны.

Значнай удачай Эдзі Агняцвет была паэма «Песня пра піянерскі сцяг» (1949) і лібрэта оперы «Марынка», створанае па яе матывах. «Найбольш хвалюе мяне тэма: нашы дзеці...» — прызнаецца паэтэса. Дзецям прысвяціла яна паэмы «Будзем сябраваць», «Навальніца над Сожам», «Незвычайныя канікулы», некалькі зборнікаў вершаў.

Многа ўвагі зайсёды аддае яна будаўнікам, раскрывае паэзію стваральнай працы — «Слова гордае — рабочы», «Будаўнік», цыкл вершаў «Будаўнікі» ў кнізе «Беларуская рабіна» — гэта ўсё — бяспрэчнае дасягненне айтара.

Вельмі ўзбагачаюць лірыку Эдзі Агняцвет матывы інтэрнацыянальнай дружбы паміж народамі. Яшчэ ў час вайны напісала яна лібрэта оперы-казкі «Джанат» — аб дружбе беларускіх і ўзбекскіх дзяцей. Потым з'явіліся вершы «Мой друг з Ферганы», «Добры дзень, Узбекістан», прысвечаныя паэтэсе Зульфій, цыкл «Узбекскія матывы» і іншыя. Аб дружбе і міры і яе замежныя цыклы: «Рэха далёкіх вандровак», «Там, дзе горы Балканы».

Мне вельмі падабаецца яе нядаўні зборнік «Лірыка» (1965 г.). У ім раскрыліся лепшыя якасці творчай манеры паэтэсы. Яе верасень прынёс шчодрыя дары, узбагаціў нашу паэзію цікавымі мастацкімі знаходкамі. Гэта кніга напісана рукою сталага майстра, чалавека, які нямала бачыў, перажыў і перадумаў. Вельмі хваляюць вершы «Маці», «Апасіяната», «Сумна было б на свеце...», «Тут жыў Бетховен», «На вяршыні Сталетава». Паэтэса навучылася пераплаўляць у паэзію старонкі сваёй уласнай біяграфіі, свой уласны душэўны вопыт. Як і ўсякі сур'ёзны і патрабавальны паэт, яна лічыць, што яе лепшая кніга яшчэ будзе напісана.

Свайго лепшага верша,
сябры, я дагэтуль не склала,
Хоць, шукаючы слова,
няўдач я спазнала нямала.
...Як далёка,
глыбока
схавана патрэбнае слова,
Зноў трывожна шукаць
і змагацца я сёння гатова...

Дарагая Эдзі Сямёнаўна! Мы, беларускія жанчыны, Вашы сяброўкі і чытачкі, верым у Вашы творчыя сілы, у плённасць Ваших пошукаў і значнасць новых знаходак. Моцна абдымаем Вас і вініруем з слаўным юбілеем!

Марына БАРСТОК

3 вершаў для дзяцей

Хлопчык вучыцца чытаць

Лягчэй свайго малага брата
Насіць, як ляльку, на руках,
Лягчэй намалываць салдата,
Чым скласці слова па складах.

Куды лягчэй ганяць уранку
Вясёлы паласаты мяч,
Чым скласці хітрае — «ма-лан-ка»...
Не плакаць толькі ад няўдач!

І хлопчык выцірае вочы:
«Ма» гэта «ма»,
пры чым тут «лан»!

І «ка» наблізіцца не хоча...
Плыве над букваром туман.

Прыходзіць мамачка дадому —
Ласкавая, як сонца, «Ма»,
І грамацею маладому
Усё растлумачвае яна.

Згадала хмары над палянкай,
І летні дуб,
І грозны гром.
І слова хітрае — «маланка»
Ліловым бліснула агнём.

Мама, пачытай!

Авяр'ян ДЗЕРУЖЫНСКІ

Мал. Р. Віткоўскага

Размова зяюлі

Ку-ку, ку-ку,
Жыву ў ляску,
Нічога не раблю,
Гняздзечка не ўю,
Кладу яечкі
У чужыя гняздзечкі.
Не гарую,
Не бядую,
Дзетак родных
Не гадую.
Я і не матуля —
Шэрая кукуля.
Ку-ку, ку-ку,
Жыву ў ляску,
Нічога не раблю,
Куваць люблю.

Ластаўка

Ластаўка, ластаўка
Заспявала ласкава...
Шатавіла-матавіла,
Ластаўка гаварыла:
— Дзе я толькі ні бывала —
Родны край успамінала,
Поле, лес і рэчку,
І сваё гняздзечка,
Дзетачак маленькіх
Ды такіх міленькіх.

Ластаўка, ластаўка,
Белая грудачка,
Заспявала ласкава,
Бы зайграла дудачка,
Бы гармонік
Ты-лі-ты-лі
Тылілікае.
Шчабятуюшка,
Весялушка
Галасістая птушка
Невялікая.

Ліса і журавель

(Казка)

Ліска стрэлася нейк
З жураўлём,
Запрасіла жураўліка
У дом:
— Ты прыходзь
Да мяне гасцяваць,
Буду кашкай
Цябе частаваць.
Журавель завітаў
Да лісы...
— Сядай, кашкі
салодкай
З'ясі.
Журавель сеў
За столік з лісой,
Перад імі
Талерка з ядой.
Жораў
Дзюбаю загрузатаў,
А крупінкі
З талеркі не ўзяў.
Кашы
Тоненькі слоік на ёй
Клюнуць дзюбай
Не мог ён сваёй.
А лісіца
Усю кашку ўпляла
І талерку зняла
Са стала.
— Частаваць

Больш няма чым,
прабач...
Крыўдна жораву,
Хоць ты заплач.
— Дзякуй, ліска,
У госці прыходзь, —
Адказаў журавель
Мімаходзь.
І прыходзіць
Ліса гасцяваць:
— Кашкі, ліска,
Ты хочаш спытаць!..
Горла вузкае
Мае гладыш,
Есці ж можна,
Сама паглядзіш.
Журавель кашу
Лоўка клые,
А ліса
Не дастане яе.
Пнецца ліска
У гладыш так і сяк —
Пыска ў збан
Не залазіць ніяк.
Журавель усю кашу
Скляваў,
— Частаваць
Больш няма чым, —
Сказаў.

АДГРЫМЕЧ ПАРАД

Іван ГРАМОВІЧ

Урывак з новай апавесці

Пасля мітыngu і парада партызан у Мінску з лясным жыццём было скончана. Цяпер пачаліся звычайныя, спакойныя дні, але не менш турботныя і нялёгка. Усялякія нечаканасці маглі спаткаць на кожным кроку. Ды самае галоўнае, што турбавала Ганю: як далей жыць? Мо вярнуцца дадому, у Ціхінічы?

Як там мама і тата? А маленькая сястрычка Волечка?

Такія думкі не пакідалі яе на працягу апошніх дзён. Яе цягнула ў сваё сяло, і яна, каб прымела, то паляцела б туды.

Каб не загад — прысутнічаць на мітыngu, — яна як стаіць кінулася б дадому.

У гэтай цеснаце і мітусні Гані ўручылі ўзнагароды. Два медалі: «Партызану Айчынай вайны» і «За храбрасць».

Партызанскі парад праходзіў на ўсходнім, лугавым беразе Свіслачы. Насупраць завода «Бальшавік». Да вайны гэта шырокая, роўная плошча адводзілася пад спартыўныя спаборніцтвы, гулянні.

Ганя са сваімі сяброўкамі, нахадзіўшыся, стаілася. Ішлі яны дадому святочна-змораныя, моўчкі несучы кожная пры сабе прыемныя ўспаміны дня. Усе яны, гэтыя ўспаміны, зыходзіліся да аднае думкі: з мінулым, з вайною скончана.

Дом іх знаходзіўся на Студэнцкай вуліцы. У старым студэнцкім бараку, пад страхой, накрытай рванай латанай толлю, яны пасяліліся ў маленькім пакойчыку ўчацварых: Зінка, Ганя, Вера і Люба. У кожнай быў свой жалезны ржавы ложка і злямцаваны ватовы матрац. Столь у пакоі працякала, бо яна была адначасова і дахам, які рамантаваўся яшчэ да вайны, калі тут жылі студэнты невядома якога інстытута.

І ўсё ж гэта лічылася цяпер раскошай, якую Зінка займела пры дапамозе міліцыі. Там працавалі свае хлопцы, былыя партызаны.

Як толькі Ганя зайшла ў пакой і сёла на ложка, тут жа пачала адшпільваць узнагароды. Настрой у яе быў ціхі і радасны, як у канцы свята, калі хацелася думаць, што скончылася гуляння, пара брацца за працу.

— Што ты робіш? — накінулася на яе Зінка. — На што зрываеш?!

— Не зрываю, а адшпільваю, — адказала Ганя, беражліва трымаючы медаль. — От!.. А цяпер схаваю.

— Дурная! — закрычала Зінка. — На што хаваць? Ці гэта брыдка?.. Ці крадзеж? Заслужыла ўзнагароду і насі!

— Насіць трэба яе на свята.

— А ў будзень? Дурная, ты хочаш тырчаць у чарзе за хлебам, за крупамі? З усялякімі прадацелямі і нямецкімі падкладкамі?..

— Пры чым тут чарга за крупамі?

— Ідзі, дурная, дастань цяпер што без гэтых званкоў, — з гонарам патрэсла Зінка сваімі медалямі, прышпіленымі на яе высокіх грудзях. — Я ж імі, як зазваню, дзе хочаш прайду. Без пропуска! Хоць у Дом урада... І любому тылавіку ў нос імі тыцну. Скажу, а ты дзе быў? За Масквой туляўся?.. Тут, у зямлянцы, ад немцаў хаваўся? Немцам служыў?..

Вера і Люба аж заходзіліся ад смеху.

Ганя таксама смяялася. Яна патрымала ў руках медаль, падумала, як быццам толькі цяпер зразумела вагу сваёй заслугі, і зноў прышпіліла.

— Эх, дзевачкі! — закрычала Зінка. — Сёння, як гэта, — свята на нашай вуліцы! Я пайду, дастану чамяргесу. А ты, Любачка, пакліч нашых... Маладых, інцярэсных!.. Смерць нямецкім захопнікам!

«Нашы» — гэта значыць хлопцы-партызаны, якія зараз працавалі непадалёку тут, на ахове станцыі і вакзала. Паклікаць — наладзіць гулянку. Адна такая гулянка ўжо адбылася.

Ганя толькі дапамагала сяброўкам прыбраць пакой. Яны з марлі зрабілі і павесілі на вокны фіранкі. Дзве шыбы над дзвярыма ў калідор завесілі газетай. Газетай заслалі стол і тумбачкі. У пакоі зрабілася ўтульна, сапраўды, як у небагатым студэнцкім інтэрнаце.

Калі настала хвіліна, каб гэты пакой, як ужо было раз, напоўніўся песнямі: «там схаронен красны парцізан» і «салаўі, салаўі, не трывожце салдат», — Ганя ўзялася за свой партфель. Яна расчыніла яго і таксама, як ужо не раз, паглядзела на картачку Максіма. Паглядзіць на яе, і ў Гані заўсёды абуджаецца цэлы свет затоеных думак і разважанняў. Каб сяброўкі не прыкмецілі, яна стала нібы начышчаць партфель. У дарогу.

— Зноў любуешся на гвардзейца? — вярнуўшыся з «чамяргесам» дадому ў барак, сказала Зінка. — Няўжо ты яшчэ не забылася той жарт у лесе? Запомні: картачку даваць наперад — кепская прыкмета. На няшчасце!..

— Каму?

— Любому... Точная прыкмета.

— А ў цябе? І ты ж навывменьвала адрасы. Беражэш?

— Дурная я берагчы! Тады ж, каля Пухавіч, пагубляла. Што гэта, знарок ці клятва? Хлопец кажа — вецер носіць! Ганя моўчкі пачала апранацца.

— Куды ты? Зараз жа хлопцы прыйдуць!.. Ці ты не хочаш свята адмеціць?

Ганя, узяўшы свой партфель, сказала: — Вы тут адзначайце без мяне, а я дадому хачу паехаць, Даведацца. Ці ёсць там мае Ціхінічы, ці можа няма?..

— Заўтра паедзеш,—параіла Люба.
— Не, не, дзевачкі! Паеду. А будзеце прыступаць на работу, і на мяне бярыце ўсё, што трэба. Запісвайце, афармляйце ўсё, як сабе... Я так, як і вы...

Ганя стаяла на правай узбочыне і працягвала руку кожнай машыне, што бегла з горада. Галасавала. А машыны ішлі ўсё вайсковыя. Ніводнай цывільнай.

Ганя галасавала доўга. Нават ужо не спадзявалася сесці і пад'ехаць, як перад ёй спыніўся «студэбекер». У кузава яго з бакавымі лаўкамі сядзела поўна лётчыкаў. Можна з дваццаць галасоў пасыпалася на дзяўчыну:

— Привет сястры нашага брата!

— Давай руку, паехалі!..

— Нам зверху відна ўсё, ты так і знай,—падхапіў нехта з лётчыкаў.

Яны ўсе былі апрануты ў скураныя целгрэйкі і скураныя штаны. Яна—таксама ў скуранцы. З партфелем, які сціскала абаруч, саромеючыся, каб лётчыкі не заўважылі яго драцяную ручку.

Гані адразу ж далі месца. Пачалі жартаваць. Яе ўгаварвалі ехаць да самага аэрадрома і—не лятала?—абавязкова з імі ўзняцца на самалёце ў небя!

Ганя не агледзелася, як праз гадзіну «студэбекер» апынуўся ля тае павароткі, якая вяла на ўзгорак. А за ўзгоркам: два кіламетры і—Ціхінічы.

Вядома, хлопцы! Жартам яны не хацелі адпускаць Ганю. Нагаварылі ёй столькі прыемных слоў, расхвалілі дзяўчыну ад ільняных яе валасоў да стаптаных ботаў на нагах. Калі яна злезла, то сапраўды пайшла веселей. І настрой такі ў яе быў усю дарогу.

...Палова Ціхініч выглянула з-за ўзгорка спаленай, голай пустэчай, а другая—будынікі, сады, адзінокія клёны, ліпы—стаяла так, як Ганя памятала з маленства. Ганіна хата пад дзвюма бярозамі прыціскалася да зямлі на тым самым месцы. Якраз перад ёю агонь спыніўся. А можна ён адсюль пачынаўся і полымем вынішчыў, як злізаў, палову сяла?

Горкі камяк у горле прыдушыў дыханне. Дзяўчына падбегам пашыбавала нацянькі, каб хутчэй апынуцца ў роднай хаце.

Загаласіўшы, нібы па нябожчыцы, Ганю спаткала маці:

— Ай, дачушка, дзіцятка маё-ё-о!..

Яны абняліся, і хоць Ганя, заплакаўшы, хуценька выцерлася, маці доўга не магла аддыхацца.

— Чаго вы, мама? Ну, супакойцеся!..

Больш года прамінула, як яны не бачыліся. Летась неяк зімой, уначы, за сямом Ганя сустрэлася з маці. Яна прыйшла тады наведаць сваіх, а тут, у Ціхінічах, напачатку фашысцкіх карнікі.

Кароткая была тая стрэча. Ад маці Ганя дазналася, колькі немцаў у сяле, узяла цёплую вязаную хустку і харчы. Ды падалася назад у лес...

— Тут жа казалі, што цябе бачылі забіваю. Каля возера,—усхліпвала маці.—Там парцізаны немцам аблаву зрабілі. Дык, кажа, і нашых палягло шмат... Быццам і ты каля паўмежка ляжала... Я скарэй бягом, туды... Не нашла. Кажа, забралі-і-і...

— Ну, ціха, мама. Вы ж бачыце, я жывая.

— Колькі я нацяпелася тут адна, з малою. Бацька пайшоў адразу з войскам. У той жа дзень, як нашы заявілі-

ся... Божачка мой, ні яго, ні цябе, нікога няма...

— Можна пісьмо ад Юзіка атрымала?

— Не, ні ад каго, ніякага пісьма.

Вячэралі ўжо не хвалючыся, спакойна. І нават па-святочнаму.

Пабачыўшы Ганіны ўзнагароды, маці, ні то позна радуючыся, ні то штосьці ўспамінаючы, павольна сказала:

— Каб жа ты, дачушка, з імі крыху раней...

Твой бацька не пайшоў бы на перадавую...

От жа, Антон Ражок! Ён жа такі, як і наш бацька. Заявіўся сын, Філька. Са спраўкай, што быў у парцізанах. Дык не ўзялі. Адпусцілі... Дома цяпер.

Гані балюча запяклося на сэрцы.

За сталом Ганя думала сабе і слухала, як маці гаварыла, што бацька развітаўся і, не аглядаючыся, пайшоў з наступаючымі. На Захад. Хітранны ж Ражок, сябра, застаўся.

Ганя сама помніла бацькаў прыгнечаны настрой. Бачыла, як ён мучыцца. У сорак першым годзе, трапіўшы ў акружэнне, ён зайшоў дадому, дык так і астаўся з імі жыць. Аж да прыходу сваіх. Бацька, вядома, адчуваў сваю вінаватасць перад арміяй. Гэта ён ішоў скупляць яе кроў...

Сёння ў другі раз Ганя памкнулася здымаць узнагароды. Нават сказала мацеры:

— Зніму іх!..

— Не, дачушка, не знімай! Я ганаруся табой. І бацька будзе ганарыцца, як пабачыць. Нічога, вернецца. Скончыцца вайна, і вернецца.

— Скора, мама, уся наша даваенная граніца будзе вызваленая,—радасна загаварыла дачка. Загаварыла так, быццам мір надыходзіць—заўтра, не далей—паслязаўтра.

— Добра... Ты, дачушка, прайдзіся па вуліцы. Няхай усе Ціхінічы бачаць, якая Косцева Ганька... Во! Не хавалася, як другія, у падпечак.

Маці частавала дачку, слухала яе расказ і не магла надзівіцца, як на гераіню. Смелая. Дужая. Вунь, як памужнела. Ваявала, напакутавалася. Цяпер дома. Дзесьці бацька і Юзік яшчэ гэтак пакутуюць. Эх, скарэй бы ўжо канец і ўсе сабраліся разам.

Ганя шмат расказвала пра сваё партызанскае жыццё. Расказвала пра блакаду. Маці ўгледзела, як рассыпаліся ў дачкі валасы, атуляючы голыя рукі да локцяў, і ўмомант паслала ёй пасцель.

— Адпачні,—прыгаварвала яна.—Цяпер ты дома. Нікуды не пойдзеш. Выспіся. Нікуды я цябе не пушчу, мая дачушка!..

Доўгачаканы сон на бацькаўскім ложку, аб якім марыла яна ў лесе, пад адкрытым небам, надыхоў. Наступіла хатняя цішыня. Ганя чула, што маці над ёй гаворыць пра яе будучае, заўтра, і не прычыла матчыным пяшчотным турботам. Не хацела зараз думаць пра заўтрашняе. Ёй хацелася спаць.

Раніцай маці, рыхтуючы сняданне, як і ўсю ноч, думала пра даччынае шчасце. Гледзячы на Ганю ў пасцелі, маці меркавала, што, каб гэта калісьці, каб не трывожны свет, не гэта вайна,—пара дачцы на выданне. Вырасла. Ладная. Прыгожая, як кветка.

— Сымон жа ішоў у армію,—сказала, нібы па сакрэту, маці.—Заходзіў. Пытаў-

ся пра цябе. Паклон табе перадаваў. І пайшоў... Разам з бацькам.

Пра Сымона Данілавага, ціхініцкага хлопца, з якім яна танцавала на вечарынах, які часамі праводзіў яе да брамкі, Ганя помніла. Але цяпер яна стаілася. Нічога не адказала.

Ганя пахадзіла па двары. Дапамагла маці ўправіцца з гаспадаркай. Якая там гаспадарка?! Двое парасят і куры.

Яе позірк прыцягвалі печышчы спаленых хат у суседзяў. Маці казалі, што полымя пажару не пусцілі далей іх бярозы. Над хатай. Яна бачыла гэта, хаваючыся з бацькам і Волечкай у алешніку, над рэчкай.

Ганя пахадзіла па вёсцы. Пабывала ў людзей. Прыйшоўшы дадому, сказала: — Мамачка, я паеду ў горад.

— Чаго?

— У Мінску ўсіх партызан пасылаюць на будаўніцтва. Я вам не казалі яшчэ. Будзе такі вялікі завод у Мінску. Трэба яго будаваць... Аднаўляць горад.

— А тут хто будзе?

— Вучыцца пайду далей.

— Божа мой! Сколькі была, як палец, адна. Усіх ужо колькі разоў пахавала і аплакала...

— Мамачка, я кожную нядзелю буду да вас прыязджаць. Усё, што зараблю, прывязу, аддам. Буду памагаць вам.

Маці зноў закрылася рукой.

— Я думала, вернешся. Будзеш дома. Справім табе ўсё. Як на выданне.

— Мне нічога не трэба, мамачка. Я зараблю.

Яны дайшлі ўдзвюх аж да рэчкі. Маці не пайшла далей. Спынілася.

Якія тут словы могуць быць? Ганя будзе помніць гэта навек. Яна дапаможа ў хату. Яна будзе бываць тут кожны тыдзень.

Калгасная школа.

У СЛУЦАК трапляем пад самае свята: Слуцку 850 гадоў!

Як і ўсякі юбіляр (а тут яшчэ які юбіляр!), ён увесць з галавой у справах і клопаце. Кіпіць, як у пекле, бітум — заліваюцца там, дзе іх не было яшчэ на новых вуліцах, тратуары. Вісяць па праспекту падвешаныя ў сваіх металічных кошыках электрыкі — рыхтуюць святочную ілюмінацыю. Немагчыма знайсці за сталом у кабінёце ніводнага адказнага начальніка ніводнай гарадской установы — заняты юбілеем...

А юбілей наступае, падганяе, юбілей метравымі літарамі агалошвае: «Слуцку 850 гадоў!»

Лічба і ўзрост — нічога не скажаш... Уявіць сабе нават немагчыма, што тут было, якія людзі жылі і хадзілі тут восем з паловай вякоў назад... Як яны толькі забудовалі яго, гэтага сённяшняга малайца (юбіляр і сапраўды выглядае малайцом: жаніх на вяселлі ды і толькі... Няхай чытач даруе такое параўнанне — яно нарадзілася на тым свяце), маючы ў руках усяго толькі сякеру ды лапату? А забудовалі ж!

Тыя далёкія людзі і той забудаваны імі Слуцк у памяці таго, хто ведае яго з даўняга даўнства (якому, зразумела, не 850 гадоў, а скажам, гадоў хаця якіх сорок), паўстаюць, прыкладна, так...

Нядзельную раніцу разам з першым касым промнем сонца будзіць першы воз. Ён таракціць па бруку з такім гromам,

нібыта хоча абвясціць канец не толькі цёпламу гарадскому сну ў гусіных пярынах, а і самому гораду і ўсяму свету... Прачынаюцца царкоўныя званы: «Бом, бом, бом... Не праспіце, веручыя, царства нябеснае...»

Неўзабаве за першым возам грукоча другі воз, трэці, чацвёрты... І не паспяваюць гараджанкі адбіць першых ранішніх паклонаў перад абразамі, як вуліца і, здаецца, увесь горад да краёў патанаюць у калёсным грукаце, людскім гомане і парасячым піску.

Акружыны сёлы едуць на кірмаш. Нельга праспаць кірмаш і гараджаніну.

А на кірмашы: вазы з задранымі аглоблямі, выпражаныя коні, прывязаная да задка воза цялушка, пад калёсамі жывы мех парасят, кормнік, што ледзь дышае, змяіныя шыі гусей пад вазамі, чырвоны, як жар, грабянец пеўня, кашы як, залатыя галоўкі масла ў зялёных капусных лістах, сыры ў клінках, кашы співы, вазы антонавак і слукіх бэраў... А на водшыбе — каб не патаўчы на чарапы — цэлая гара гліняных місак, гаршкоў, глянкоў. І паліваных (званчэйшых за царкоўны звон) і непаліваных (апляці дротам, і ён табе паслужыць лепш за паліванага)... А яшчэ збоку — вядома, беднота — ідзе гандаль вязовым і ліпавым лыкам на лапці... А то яшчэ стаіць маладзіца — і не з добрага раю, відно, прадае — трымае на руцэ посцілку-перабіранку. Паверыць нават цяж-

ка, што гэта сама яна гэтымі сваімі цёмнымі агрубелымі рукамі падабрала гэтыя колеры і выткала ў сябе ў хаце гэтыя жывыя ружы і гэтых пеўняў і катой... Слуцкая ткачыха.

Крамы гарадскіх гандляроў прачынаюцца таксама разам са з'яўленнем першага воза. Газа, дзёгаць, вёслы абаранкаў, вязкі тараноў, бочкі мелюсу, соль, хусткі, гузікі, цукар, запалкі — усё гэта багацце расставлена і раскладзена на прылаўках — толькі бяры. Выбірай! Налятай! Людзі выбіраюць...

Гараджанкі ўзважваюць на руках курэй, таргуюць цяжкія, як пні, сыры, спытаюць масла... Гандляры скупліваюць свіней. Нейкі небарака (прапала карова) тупае вакол цялушкі: хаця ж бы пабегала, хаця б

ДЗЕНЬ ДОБРЫ ВАМ,

дзеям хутчэй якой кроплі малака дачакацца... Натойн цыганоў прадае каня, і хітры дзядзька (ён сам абдурыць любога цыгана) таргуюцца з цыганамі, дзесяць разоў глядзіць каню ў зубы, дзесяць разоў ляпае цыганоў па руках. А потым адыходзіць, а потым вяртаецца зноў...

На захадзе сонца вазы пусцеюць, гамана сціхае, кірмаш раз'язджаецца.

Назаўтра, у панядзелак, Слуцк пачынае сваё жыццё, як і кожны дзень: кавалі куюць коней, ганчары знахараць з глінай, півавара вараць піва (некалі ў Слуцку было аж чатыры пиваварні!).

А безымянныя слукіі ткачыхі, сумуючы па сіяму за акном небу, зноў з уздыхам садзяцца за свае кросны, за свае залатыя паясы.

Сінее край зубчаты бору,

І тчэ, забыўшыся, рука,

Заміж персідскага ўзору

Цвяток радзімы — васьліка...

...Такім уяўляецца — а можа яно было і не зусім такім — штодзённае жыццё старажытнага Слуцка і яго жыхароў.

Апісваючы гераічныя старонкі жыцця случчан, летапісец расказвае, што яшчэ ў 16 стагоддзі: «Хотяху татары взяти Слуцк и не могоше, биша бо их из града крепко...» Вось, аказваецца, адкуль узяліся на Слуцкіне татары. А мы, праз пяцьсот якіх год, пра іх ведалі ўсяго, што не было за іх лепшых майстроў вырабляць аўчыны...

Перагортваючы старонкі гісторыі, успамінаем, што ў часы сялянскага паўстання на чале з Кастусём Каліноўскім дзейнічалі таксама ўзброеныя атрады паўстанцаў і на Слуцкіне.

Фота Ул. Вяхоткі

І сёння, як жывым, саджаюць кветкі ля помніка гараджане 14-ці адважным случкім партызанам, закатаваным белапольскімі акупантамі.

10 тысяч народных мсціўцаў, згуртаваных на Слуцкіне ў пяці партызанскіх брыгадах, наводзілі страх на фашысцкіх захопнікаў у гады Вялікай Айчыннай вайны. Слуцкіна дала Радзіме чатырох Герояў Савецкага Саюза...

Пра ўсё гэта ўспаміналася і гаварылася на юбілейнай сесіі. Прыгадваючы, якім быў стары Слуцк (у 1800 годзе ён быў выключна «драўляным»: 686 дамоў усе былі драўляныя), старшыня гарвыканкома таварыш В. Рубцоў назваў жыхарам горада і гасцям лічбы, якія ніяк нельга не назваць і тут, у гэтай сённяшняй гаворцы пра Слуцк і Слуцкіну, пра тое, які разгон узялі яны і як «падскочылі» за свае апошнія ўсяго 50 маладых савецкіх год.

Дык вось гэтыя лічбы і факты.

За апошнюю сямігодку Слуцк пабудаваў 109 тысяч квадратных метраў жывой плошчы. Гэтым летам у Слуцку адчыніў дзверы гараджанам шырокафарматны кінатэатр, пра які самі случчане кажуць, што ў рэспубліцы нашай ён адзіны, а ў краіне іх такіх, як быццам, усяго тры... Гордасць законная. Дзве гарадскія бібліятэкі налічваюць 147 тысяч тамоў... Народны тэатр мае ўжо сваіх артыстаў-случчан. Сярэднія школы, чытальні, краязнаўчы музеі, дзіцячыя сады і яслі... Усё гэта тое, што фарміруе духоў-

Вуліца ў Казловічах.

СЛУЧЧАНЕ!

нае аблічча — і саміх гараджан і іх горада.

«Зямная сутнасць» — гэта 70 магазінаў, 34 сталовыя і буфеты, пральні, бытавое абслугоўванне, транспарт... Дарэчы, успомніўшы пра яго, хочацца нагадаць такое параўнанне.

У 1908 годзе па Слуцку прыхаў першы аўтобус (вядома, зусім выпадкова). А праз некалькі год (!) Слуцк стаў сведкай другога дзіва: па яго вуліцах пракаціў на ўласным легкавым аўтамабілі памешчык Кірыякоў...

Сёння Слуцк штотдзённа адпраўляе 120 аўтобусаў і штотдзённа перавозіць па гораду 24 тысячы пасажыраў. А па раёну 35—40 тысяч!

Усе мы, і чытачы, і тыя, хто піша, не вельмі любім лічбы... Але калі лічбы такія, калі «вага» іх змяшчае ў сабе цэлае паўстагоддзе — іх мы любім! Яны змяшчаюць у сабе і нашу, асабістую, кожнага долю. Дольно таго, хто пэўна быў бы «нічым», каб не гэтыя на зямлі 50 савецкіх гадоў.

Аднак вернемся ад лічбаў да людзей.

У дні свайго свята Слуцк называў і славіў імёны лепшых з лепшых.

Званне «Ганаровага грамадзяніна горада Слуцка» з уручэннем дыплама, шаўковай памятнай стужкі і, вядома ж, ключа ад варот горада, было прысвоена ўраджэнцам Слуцкіны, якія будавалі і ўмацоўвалі на яе зямлі Савецкую ўладу, а потым, у гады Вялікай Айчыннай вайны, у гады найцяжэйшых яе выпрабаванняў, баранілі яе ад фашысцкіх захопнікаў... Гэта ганаровае званне было прысвоена віцэ-адмiралу Мікалаю Антонавічу Торы-

ку і старшыні БРК прафсаюзаў рабочых і служачых сельскай гаспадаркі і нарыхтовак Іпаліту Сільвестравічу Канановічу.

Славіў Слуцк заслужанага будаўніка БССР Міхаіла Сямёнавіча Галузу, нядаўна ўзнагароджанага ордэнам Леніна. Славіў патомнага рабочага Івана Гапановіча, які следом за сабой, па сваёй рабочай сцежцы, павёў і сына.

У гэтыя ж якраз святочныя дні быў апублікаваны і Указ Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР аб прысваенні ганаровага звання заслужанага настаўніка Ганне Міхайлаўне Серабраковай — настаўніцы сярэдняй школы № 3 горада Слуцка, загадчыку аддзела народнай асветы Уладзіміру Фёдаравічу Праневічу, дырэктару Слуцкага раённага дзіцячага дома Канстанціну Афанасьевічу Канцавому.

...Усё гэта толькі імёны. А за кожным з іх шлях, асветлены Савецкай уладай, жыццё, вартае кнігі.

Успамінаецца боль Смаленшчыны, пра якую не так даўно пісала «Літаратурная газета». Там з вёсак ідзе моладзь у горады. І ў Беларусі яшчэ можна знайсці такія вёскі. І як прыемна было пачуць словы старшыні калгаса імя Кірава Сяргея Дзмітравіча Лямешчанкі:

— У нас вяселляў і радзін аж занадта.

«Занадта» — гэта старшыня гаворыць так сабе, бо самому яму прыемна.

— Навошта моладзі ісці з калгаса? Ёй і тут добра. Клубы ў кожнай брыгадзе. Нашым лазням горад можа пазаздросціць. Вы паглядзелі б на наш стадыён, на нашы вадаёмы. Будзем яшчэ адзін, вялікі, паміж вёскамі Казловічы і Бандары.

Шырокая асфальтаваная вуліца забудавана цаглянымі домамі. Гэта Казловічы. Калі бед-

на жыўць, такія дамы будаваць не стануць.

Нас запрасіла да сябе Хрысціна Фамінічна Жываглот. Стара я жанчына, жыве адна.

— Паглядзіце, якую я хатку сабе зляпіла.

«Хатка» — цагляны гмах, толькі што пабудаваны, стаіць якраз насупраць клуба, дзе знаходзіцца і кантора.

— Колькі ж у вас пакояў? — пытаемся.

— Хто яго ведае, яшчэ не зусім скончылі будаваць, а дзвярэй дык дзевяць.

— Як вы, цётка, зладзілі адна? — дзівімся мы.

— Троху пляменнік памог, а цэглу калгас даў. У нас тут ва ўсіх такія, па плану будзем.

Мы ўжо чулі пра калгасную брыгаду будаўнікоў, якая налічвае больш ста чалавек. Яны будуць і зімой і летам. Гэтая ж брыгада пабудавала і школу, такую школу ў тры па-

кіпелі страсці, калі гаворка пайшла пра брыгадныя сенажыці, якія трэба было перакроіваць. Брыгадзіры ледзь за чубы не браліся, адстойваючы інтарэсы кожны сваёй брыгады. І старшыні трэба было быць сапраўды мудрым, каб рашаць усё правільна. І ён быў такім і тады, калі праўленне пад агульны рогат штрафавала за гусей, што пасвіліся на калгасным жыцце, і калі размова ішла пра зімоўку жывёлы, і калі трэба было прадаць калгасны дом...

Назаўтра зайшла гаворка пра колішніх багаццяў.

— А нашы калгаснікі сёння куды большыя багацеі. Машыны свае маюць і ўжо не хочуць «Масквічоў», на «Волгу» запісваюцца ў чаргу.

— Ёсць у нас брыгадзір першай брыгады, — кажа Лямешчанка, — Жываглот Сяргей Іванавіч. Такі ўжо бядняк быў да калгаса, што ні адна дзяўчына

Небывалая прафесія ў калгасе. Аня Ткачэнка — рабочая сокавага завода.

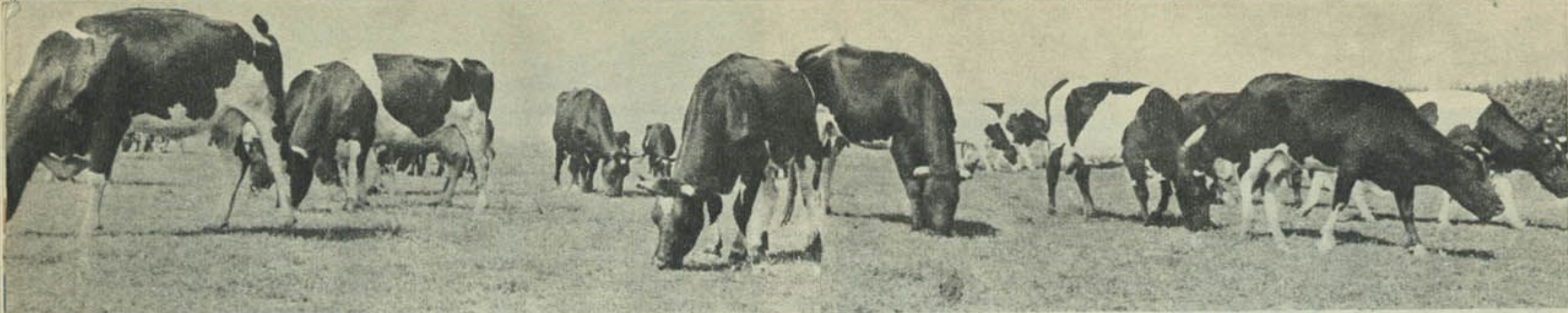
верхі, што калі мы пахадзілі па яе светлых класах і лабараторыях, нам зноў захацелася сесці за парту.

Вечарам амаль да дванаццаці мы былі на праўленні. Засядаў калгасны штаб. Сабраліся ў бібліятэцы, бо ні адзін іншы пакой не ўмясціў бы ўсіх тых, хто павінен быў на ім прысутнічаць.

Здзіўляла гара заяў, што лажалі на стала старшыні, заяў ад моладзі з просьбай прыняць іх на работу на ферму. Дзяўчаты, якія яшчэ ўчора сядзелі за школьнымі партамі, хацелі быць даяркамі, свінаркамі, цялятнікамі. З якой размычлівасцю разбіралася кожная іх заява!

замуж ісці не хацела. А як ён жыве цяпер? Дом — пад цынкавым дахам. Побач — дом сына, калгаснага шафёра. Сын яшчэ хлопцам быў, а бацька ўжо хату яму паставіў. Год стаяла пустая, пакуль той ажаніўся. Адзін сын інжынер, другі таксама адукацыю мае, у Ленінградзе жыве. Ды што брыгадзір! У нас шмат такіх прыкладаў.

На пашы мы бачыліся з калгасным пастухом Паўлам Пятровічам Жукам, што пасвіў брыгадны статак. Летась ён зарабіў 730 працадзён. На працадзень у калгасе плацяць: 2 рублі грашыма, паўтара кілаграма збожжа, 3 кілаграмы бульбы. Калі перавесці ўсё на грошы,

На пашы.

то гэта будзе 3 рублі. Значыць, пастух за дзень зарабляе больш 6 рублёў.

Калі ж мы пабывалі на фермах, мы зразумелі, чаму столькі заяў ляжала на сталі старшыні. Працаваць тут няцяжка і прыемна. Кароў дояць электрычныя апараты. Даяркі толькі сочаць, як па празрыстых трубках бжыць малако.

...Са старшынёй калгаса імя Кірава Сяргеем Дзмітравічам Лямешчанкам мы стрэліся і ў Слуцку на юбілейнай сесіі, калі ён, ззяючы Залатой Зоркай Героя Сацыялістычнай Працы, сядзеў у прэзідыуме сярод лепшых з лепшых Слуцка і Слуцкіны — побач з перадавікамі гарадскога будаўніцтва і прамысловасці, побач з такімі ж кіраўнікамі перадавых слугі калгасаў, як славыты на ўсю Беларусь старшыня-«першамаец», Герой Сацыялістычнай Працы 76-гадовы Васіль Паўлавіч Козел, як двойчы ўзнагароджаны ордэнам Леніна старшыня калгаса імя Калініна Сяргей Сямёнавіч Паляшчук.

...Пасля ўрачыстай часткі быў канцэрт. Яго адкрыў хор калгаса імя Кірава, хор, якому ўжо больш 30 гадоў. Адна за адной ліліся песні, задушэўныя і раздольныя, як само жыццё.

«Ой у лузе, лузе, лузе зеляненькім...» — зацягнуў чысты жаночы голас. Ну, вядома, гэта запявае Настасся Пятроўна Калядка, цялятніца, артыстка народнага хору. Гэта за ёю «гналіся» мы на машыне па казловіцкай вуліцы, калі яна ехала, седзячы

высока на возе, везла цялятам моркву. Там, на гэтай моркве, і «схапіў» яе фотааб'ектыў нашага фотакарэспандэнта.

І вось яна спявае ў гэтай вялікай зале ўсім: і гаспадарам, і гасцям, і ганаровым грамадзянам горада Слуцка.

Услед за ёю песню падхоплівае зводны хор — хор хлеба-робаў, жывёлаводаў, механізатараў, хор працаўнікоў, якія пабудавалі той новы свет, пра які старэйшым з іх некалі нават не снілася.

* *

...Азіраешся (зноў гадоў на сорок назад) і бачыш, як маленечкім астраўком, сярод балот і лясоў туляцца недзе ў смуге часу зялёныя Ліпнікі — засценак усяго толькі на дванаццаць хат... Тая засмужаная далечыня падміргае табе цёмным вокам газойкі, сцэле жорсткай духмянай жытніцай пасцель, будзіць на досвітку прыглушаным гукам цэпа, што далатае з гумна: гоп-гоп-гоп-гоп...

Кола свету шырыцца па меры таго, як прывозяць камсамольцы з суседняга сяла на падводзе і паказваюць першую пастаноўку; як аднойчы зімовым вечарам прыязджаюць і склікаюць першы агульны сход «паўнаважныя» з сельсавета; як пасля гэтага сходу пераварочвае назаўсёды адвечны ўклад жыцця ўпершыню пачутае слова «калгас»; як прыходзіць наступным летам на калгасны палетак першая крылатая жніярка...

Кола свету шырыцца яшчэ

далей па меры таго, як упершыню ў Ліпніках, у хаце цёткі Тодарыхі, загавораць, «як жывыя», прывезеныя зяцем з горада дзве чорныя скрыначкі — навушнікі радыё; як упершыню, і хутчэй за ўсё зусім выпадкова, трапіць у Ліпнікі кіно. Сапраўднае! Дзе на сцяне, на белым палатне, людзі будуць хадзіць і ўсё рабіць таксама, «як жывыя»...

Сёння ж нікога нічым не здзівіш. Маленкія Ліпнікі — сёння гэта адна з дзевяці брыгад вядомага не толькі на Слуцкіне калгаса імя Калініна — не так даўно «адхварэлі» калі прыёмнікаў і тэлевізараў, калі ішла футбольная бітва ў Англіі. Гэта ж «сустракалі» яны ўсіх да аднаго касманаўтаў. Яны нават «прысутнічалі» на пахаванні амерыканскага прэзідэнта Кенедзі ў Вашынгтоне...

Ды ці адны толькі Ліпнікі (яны ўсяго адзін, з многіх тысяч, прыклад) нічым не здзівіш? А Мясешкі? Папоўцы? Баравуха? А суседнія нанавы адбудаваныя і ўзбагачаныя калгасы, як, скажам, самы блізкі сусед — імя Тэльмана, — некалі часткова расшматаванае на хутары, а часткова злепленае галечай і бясхлебцай у адну кучу вялізнае сяло Паўстынь?

А паедзеце вы ў Паўстынь сёння ці, лепей, сваімі нагамі абыдзіце ўсе тыя мясціны, якія жахалі вас некалі, гадоў трыццаць пяць назад...

Школа-васьмігодка, цагляны клуб, медпункт. А як забудавалася сяло на месцы колішніх халуп! (Казловічы, куды бліжэй за ўсё ездзіць замежным турыстам, — не адзінае на Слуцкіне такое сяло, дзе калгасныя хаты не горшыя, а куды нават лепшыя, чым дзе часам «асабовы сектар» у нас, у Мінску)... Пра веласіпеды цяпер ужо няма гаворкі: на веласіпедках малыя цяпер пасуць на выгане свіней, на веласіпедзе стрэнец падшыванца, які едзе з тазам на галаве ў калгасную лазню...

А самае галоўнае — як змяніліся адносіны паміж людзьмі! Яшчэ ў трыццація гады, як толькі засноўваліся калгасы, не кажучы пра дарэвалюцыйныя ўжо часы, дзяўчына-«шляхцянка» (з Ліпнікоў, ці з Борак, ці з Таліц), каб яе забілі, нізашто не пайшла б замуж за «мужыка».

Не дазваляў шляхецкі гонар! А сёння ідуць!.. І таліцкія і ліпнікоўскія хлопцы бяруць паўстынскіх дзяўчат таксама — абы толькі ішлі... Колькі настаўнікаў, колькі ўрачоў, колькі афіцэраў выйшла з тых жа самых «мужыкоў» — з Паўстыні.

«Хто быў нічым»... Яму сёння, напярэдадні 50-годдзя Саветскай улады, ёсць пра што задумацца, ёсць што раскажаць і паказаць...

...Пра гэта пасля юбілейнай сесіі ў Слуцку мы доўга гаворым яшчэ, глыбокай ужо ноччу, дома ў старшыні калгаса імя Калініна, у Сяргея Сямёнавіча Палешчука.

Чалавек тутэйшы — тут, у Папоўцах, ён нарадзіўся і пачынаў сваю «дзеяснасць» пастушком у суседніх багаццяў, тут вырастаў адсюль пайшоў і на фронт. Дадому з фронту вярнуўся афіцэрам запаса. (Чатыры родныя браты-салдаты не вярнуліся — навечна засталіся спаць па чужых землях — маці родная ніводнай з чатырох магіл пакланіцца не здолела...) І вось за плячыма ўжо шаснаццаць год старшынства ўзбуйненым калгасам — нялёгкіх год, аплочаных неамаю цаною і бяссонных ночаў і сардэчных прыступаў... («Паляшчук аддае людзям сябе ўсяго. І перш за ўсё аддае ім уласнае сэрца», — так сказаў пра яго старшыня «кіравец» Сяргей Дзмітравіч Лямешчанка).

А спытайце ў яго, ці захаце ён іншае долі сёння, стоячы на парозе ўжо і ўсяе краіны і свайго ўласнага паўстагоддзя? Не захаце!

Адказаў: — Няхай яна, гэта доля, застаецца такой, як ёсць. Разам з людзьмі, з якімі живу і хаджу па адной зямлі. Разам з краінай.

І яшчэ — разам з добрым клапатлівым другам — жонкай Раісай Мікалаеўнай, якая прыехала разам з ім сюды дваццаць два гады назад, яшчэ ў вайну, яшчэ зусім дзеўчанём, з горада ад мамы... І вось знайшла ж тут, на Слуцкіне, і сваю другую радзіму і сваё да краёў паўнюткае шчасце.

І таксама не хоча іншае долі. Дзень добры вам, случчане! Дзень добры, Слуцкіна!

Алена ВАСІЛЕВІЧ,
Галіна ВАСІЛЕЎСКАЯ

Настасся Пятроўна Калядка сядзела высока на возе...

ГАСПАДЫНЯ НЯБЕСНАЙ АРЭНЫ

Зялёная ракета з шыпеннем узнялася ў блакітную вышыню. І, нібы адгукаючыся ёй, застракатаў, загудзеў магутны матор «ЯКа».

Можна ляцець!

Таісія паправіла шлемафон і сціснула штурвал. Яшчэ раз у думках, нібы гімнаст перад выкананнем складанай камбінацыі, прыкінула ўвесь комплекс з дваццаці шасці фігур...

А яна і ёсць гімнаст, ці, больш дакладна, — паветраны акрабат. Толькі яе практыкаванні складанейшыя. Тут зліваюцца разам і майстэрства пілота, яго спакой, вытрымка, спартыўная падрыхтоўка, і лётныя якасці машыны. І калі часам цяжка даводзіцца зямному гімнасту, то што можна сказаць пра пілота?

Тут трэба сачыць і за прыборамі, і за часам (на ўвесь комплекс даецца не больш васьмі мінут), і за вышынёй. А галоўнае — па зямных арыенцірах дакладна весці машыну. Паспрабуй за ўсім угледзець, калі цябе то ўстра-

Таісія Перасекіна на Тушынскім аэра-
дроме.
Фота Ул. Іванова.

сае і выкідае з кабіны, то з велізарнай сілай уціскае ў сядзенне. Калі зямля і неба круцяцца вакол цябе з шалёнай хуткасцю ў нейкім фантастычным танцы.

Паслухмяны «ЯК-18 ПМ» хутка набірае зададзеную вышыню — шэсцьсот метраў. Таісія пераводзіць машыну ў гарызантальны палёт і пагойдвае крыламі, паведамляючы судзіям там, на зямлі, што яна гатова.

У цэнтры Тушынскага лётнага поля добра бачна вялікая белая страла. Яна паказвае спартсменам, удзельнікам чэмпіянату свету, напрамак палёту. Злева — пакручстая стужка Масква-ракі, а там, далей, горад. Хаця б не збіцца! Не збіцца, насуперак моцнаму здрадліваму ветру!

І вось пачынаюцца тыя восем мінут, калі ты сціскаешся ў камяк мышцаў і нерваў, калі ты — адно цэлае з машынай, якая ляціць, куляецца, падае, выпісвае неймаверныя петлі, горкі, павароты, васьмёркі, штопары, бочкі, паўбочкі, прамыя і зваротныя, гарызантальныя і вертыкальныя... Ды хіба ўсё пералічыш!

Восем мінут вышэйшага пілатажу. Восем мінут велізарнага напружання. Восем мінут жалезнай волі і мужнасці...

...Калі яна пасля пасадкі выскочыла з кабіны, выпіраючы пот, — адразу трапіла ў абдымкі сяброў. Так, гэта быў пілатаж экстра-класа! Яна, збянтэжаная ўвагай, стомленая, але, як заўсёды, вясёлая і жыццядасная, жартамі адказвала на віншаванні. Хоць і не ўдалося абагнаць у суме мнагаборства сваю сяброўку па камандзе спартыкаваную масквічку Галіну Карчуганаву, Таісія была задаволена. Дзіва што! Другое месца ў мнагаборстве на чэмпіянаце свету! Залаты медаль у адвольнай праграме, бронза і серабро ў абавязковым і «цёмным» комплексах! Хіба гэта не поспех для маладой спартсменкі! Праўда, у яе ўжо ёсць гучны тытул абсалютнай чэмпіёнкі Савецкай краіны. Але сама Таісія ведае, што ёй трэба шмат, вельмі шмат вучыцца, набірацца вопыту, налятаць як мага больш гадзін. Яна ж упершыню зрабіла самастойны палёт усяго чатыры гады назад...

Але дадзім слова самой гераіні нашага расказа, гаспадыні блакітнай арэны, інструктару Мінскага авіяспортклуба ДТСААФ Таісіі Перасекінай:

— Звычайна спартсмены, раскажваючы сваю біяграфію, пачынаюць так: ужо ў дзяцінстве захапіўся тым ці іншым відам спорту, пайшоў па слядах бацькі, старэйшага брата або сястры. У нас у сям'і ніхто не меў ніякай сувязі з авіяцыяй, і я не думала, не гадала, што стану калі-небудзь лётчыцай. Ды і наогул, трэба прызнацца, ніякім спортам не займалася. Маці рана памёрла, жылі нялёгка.

Першае знаёмства з паветранай стыхіяй у мяне адбылося ў Саратаўскім авіяцыйным клубе, які я наведвала пасля заканчэння школы. Сяброўкі ўтаварылі паспрабаваць свае сілы ў парашутызме. Паспрабавала. Спачатку страшна было, а потым нічога.

Але не гэта было рашаючым. Пасля заканчэння тэхнікума мяне накіравалі ў Казань, працавала ў канструктарскім бюро на заводзе. Разнеслася чутка, што ў мясцовым аэраклубе ўпершыню дазволілі прымаць на самалётнае аддзяленне жанчын. Я падалася туды адна з першых. Доўгія месяцы заняткаў, вучэбныя палёты, спачатку «ў спарку», калі ззаду сядзіць інструктар, а затым той незабыўны першы самастойны палёт... Гэта было ў 1962 годзе. Затым усесаюзныя спаборніцтвы. Я заняла сёмае месца. У 1964 годзе ўдзельнічала ў авіяцыйным міжнародным свяце ў Аўстрыі. У мінулым годзе на першым усесаюзным першынстве мне ўдалося заваяваць званне абсалютнай чэмпіёнкі. Можна каму здасца, што гэта мне ўсё лёгка даецца. Не, шмат давялося праліць поту на трэніроўках, пакуль авалодвала таямніцамі вышэйшага пілатажу.

Да чэмпіянату свету мы рыхтаваліся доўга, з вялікай настойлівасцю і адказнасцю. Я не магу не ўспомніць нашага выдатнага трэнера Уладзіміра Андрэевіча Шумілава, душэўнага чалавека і вопытнага настаўніка.

Таісія доўга раскажвае пра ход барацьбы на чэмпіянаце, пра свае перажыванні і хваляванні ў час спаборніцтваў. Я гляджу на яе: неяк не вяжацца яе аблічча з вобразам уладальніцы нябеснага акіяна. Стройная, тоненькая, у касцюме і шчыльна аблягаючай сіняй кофточцы, вельмі жаночая і нават нейкая кволая. Просты сімпатычны рускі твар, вясёлы з усмешкай погляд.

Вось такая яна, Таісія Перасекіна, адна з лепшых лётчыц свету. І хочацца верыць, што гэтай вясёлай, адважнай дзяўчыне пакарацца новыя вышыні, што прыйдуць да яе новыя вялікія перамогі.

В. ВЕЛЬТНЕР

АҮДОЦЦІНА КРЫЎДА

Гумарэска

— Ох, і цяжка мне цяпер жыць, бабачкі, ох, і цяжка, — гаворыць Аўдоцця. — Усе на мяне — і бог, і людзі. Мусіць, зайздросцяць, што я на гэтым свеце яшчэ кратаюся. Вунь якая хата ў Аўдоцці. Кажуць, у вёсцы амаль і няма такой. І гуменца, і хлявок не горшы, як у людзей. А ў калгасе я не магу працаваць, бабачкі, не магу. Спіна, ох, каб на яе памор! Ну проста да смерці заразае. А тут ад брыгадзіра Міхася ды ад старшыні ратунку няма. Ідзі ты ім на работу, і ўсё... Прысядзібны ўчастак абрэжам, кажучы, і штраф будзеш плаціць, што карова пасвіцца.

Ну і што ж мне рабіць? Пайду, думаю сабе, да ўрача. Можа хоць якую пісульку дасць. Трэба ж як-небудзь адчапіцца ад старшыні і брыгадзіра. Мне сорак пяты годзік пайшоў. Паглядзець на мяне, дык, здаецца, і здаровая. Але ніхто верыць не хоча, што я хвораю. Ну і людзі ў нашым калгасе! Хіба ж у такія гады не хварэюць!

Ну вось і пайшла я да гэтага самага ўрача. А бальніца ад нашай вёскі не так ужо і блізка. Але я не пайшла да брыгадзіра каня прасіць. Ого, паспрабуй, пакажыся яму на вочы толькі. Скажа — сена трэба коньмі вазіць, бач, хмары якія — усё неба зацягнулі. А ты, Аўдоцця, пасаромейся... Табе вілы добрыя ці граблі ў рукі — хваробу як рукой зняло б.

Не раз чула я споведзь іхнюю і заракалася на вочы паказвацца. І вёрст дзесяць пашэчкам прайшла. Можа дзве гадзіны на гэта патраціла.

Ну вось я і ў бальніцы. Каб сказаць, што многа людзей, дык не. Чалавек можа пяць. А маладога — ні аднаго няма. Гляджу я: на лаўцы каля стала сядзяць дзве бабулі гадоў па семдзесят. Падыходжу я да іх і пытаюся ў адной:

— Скажы, бабулька, як мне да ўрача папасці?

— А што ж табе баліць, маладзіца? — пытаецца.

— Спіна, бабулька, спіна, каб яе немач. Рэжа, ну проста да смерці заразае.

Бабулька паказала мне на дзверы, пафарбаваныя ў белую фарбу.

Калі я падышла да гэтых дзвярэй, то мяне і страх агарнуў. Гэта ж не жартачкі! Першы раз у жыцці заходжу сюды. Я пастукала. «Заходзьце», — пачуўся танюсенькі дзявочы галасок. Ах, мае вы бабаныкі! Як увайшла я, дык і дзіву далася. Вось і ўрач табе, вось і дагаварыся з такой. Дзяўчына маладая. Ну я тут усе-лася ды пасміхаюся паціху. Чую раптам:

— Што баліць, на што скардзіцеся?

— Ой, дачушка, ратуй! — крычу. — Спіна баліць у мяне! Рэжа, ну проста

«Хлопчык і Дзяўчынка» — так называецца новая мастацкая кінааповесць, створаная рэжысёрам Юліем Файтам на кінастудыі «Ленфільм» па сцэнарыю Веры Пановай.

...Каханне — небяспечнае ў сваёй безагляднасці, але і поўнае паззіі.

...Развіццё чалавека.

...Вышыня мацярынскага пачуцця.

...Складаны працэс жыцця, у якім радасць, нават самая поўная, тоіць небяспеку бяды, а бяда заключае ў сабе магчымасць новай, больш багатай і змястоўнай гармоніі.

Сцэнарыі карціны напісаны з уласцівай В. Пановай манерай падрабязнага аналізу і з тым паэтычным адчуваннем жыцця, якое ўздымае «звычайную гісторыю» да ўзроўню высокага маральнага абавязання. Галоўныя ролі выконваюць Наталля Багунова, Мікалай Бурляеў, Антаніна Бендава, Тамара Канавалава, Валянціна Чамберг.

xxx

...Бясконцы салдацкі строй. Маладыя хлопцы прызыву 1941 года. Яны толькі што выйшлі з акружэння. Сабраліся тыя, хто ўцялеў пасля цяжкага бою. Ідзе пераклічка. Ахрыплы на ветры голас выкрывае прозвішчы.

Так пачынаецца новая мастацкая кінастужка «Пераклічка» — фільм пра духоўнае сваяцтва і адзінства пакаленняў: таго, што дваццаць гадоў

назад са зброяй у руках адстаяла цывілізацыю, і сённяшняга, якое гераічна заваёўвае космас. Тыя, каму сёння дваццаць, ведаюць пра вайну па расказах бацькоў, па старонках кніг, па песнях ваенных гадоў, але з героямі Айчыннай вайны іх радніць любоў да сваёй краіны, ўменне без позы, без прыгожых жэстаў і слоў аддаць, калі спатрэбіцца, сваё жыццё за агульную справу.

Аўтар сцэнарыя і рэжысёр-пастаўшчык Данііл Храбравіцкі не выпадкова так назваў свой твор — гэта сапраўды пераклічка двух пакаленняў савецкай моладзі. Шматпланавы, як раман, фільм будзеца на чатырох розных гісторыях, якія цесна пераплятаюцца паміж сабой. Злучальным звязком розных ліній фільма з'яўляецца вобраз Жураўлёва, які быў у вайну генералам, а цяпер стаў адным з вядучых канструктараў касмічных ракет.

Карціна пастаўлена на кінастудыі «Таджыкфільм». У галоўных ролях заняты Мікіта Міхалкоў, Алег Стрыжэнэў, Марыяна Вярцінская, Таццяна Дароніна, Васіль Маркур'еў.

xxx

Па крывых вуліцах азербайджанскага гарадка Занаталы ішоў матроскі батальён. Матросы былі апрануты па форме і трымалі ў руках вінтоўкі, толькі вінтоўкі тыя былі без затвораў —

Кадр з кінафільма «Хлопчык і Дзяўчынка».

Кадр з кінафільма «Рашучы крок».

ЭКРАН

да смерці заразае. Радыкуліт, напэўна, убіўся.

А гэтая дачушка выслухала мяне, пастукала нейкай лыжачкай і кажа:

— З вашым здароўем можна яшчэ горы варочаць.

Ну і рабі тут што хочаш. Вось і вярнулася я дамоў так, ні з чым. А гэты Міхась, брыгадзір наш, зноў ніяк не адчэпіцца ад мяне:

— На работу, Аўдоця, на работу!

На другі дзень якраз нядзелька была. Ого, нядзелька для мяне святы дзень. Узяла я сумку дражджэй,

Мал. А. Чуркіна.

Дарагая Зінаіда Іванаўна! Чытачы «Работніцы і сялянкі» сардэчна віншуюць Вас з Вашым слаўным юбілеем і з ўзнагародай Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР, ад усяго сэрца жадаюць Вам шчасця, натхнення, новых выдатных ролей.

тры літры самагонкі—і на рынак. А людзей у гэты раз—як ніколі. Вось гляджу я: цёткі вішні, ягады прадаюць, ну і я прысела тут да іх, свае дрожджы расклала. Дрожджы я так-сяк распрадала, а вась каб яшчэ самагонку...

Іду я па рынку і думаю. Бачу, купляе дзядзька карову. Я туды. Ды трах з-пад палы літроўку самагонкі, а потым і другую. Але тут за спіной:

— Грамадзянка, вы затрыманы! Азірнулася і аж прысела: міліцыянер! Усё прыйшлося, бабачкі, успомніць. Дзе жыву, з якога часу дрожджы і самагонку прадаю. Вось дзе прыйшоў мне канец, бабачкі. Вось да чаго Аўдоця дажыла. І чаму мне так не шанцуе, чаму я такая нешчаслівая?

Іван ГАЛУБОВІЧ

Кадр з кінафільма «Пераклічка».

з іх не зробіш ніводнага выстралу.

Хто ж яны, гэтыя матросы? Чаму з'явіліся ў маленькім гарадку, дзе не было мора, а былі толькі горы, сонца ды арэхавае зараснікі?

Здарылася гэта ў 1907 годзе, калі падаўлена была першая руская рэвалюцыя і над адэскім рэйдам не развяваўся больш чырвоны сцяг мяцежнага браняносца «Пачэпкін». Але матросы былі па-ранейшаму прасякнуты яго бунтарскім духам. І царскі ўрад вырашыў саслаць самых непакорных у Закаталы, «ціхі» і далёкі куток Расійскай імперыі.

Пра тое, наколькі «ціхім» аказаўся гэты куток, як разам змагаліся

за свабоду матросы і закатальскія рэвалюцыянеры-падпольшчыкі, і расказвае новая мастацкая кінааповесць «Непакорны батальён», створаная рэжысёрам Г. Сэнд-задэ на кінастудыі «Азербайджанфільм» па сцэнарыю Г. Мусаева.

Галоўныя ролі ў фільме выконваюць І. Асманлы, А. Юрчанка, П. Ісанбет, М. Арлоў, В. Кулін, Т. Агамірава, В. Емяльянаў.

Выпускаецца на экраны рэспублікі і новая двухсерыйная туркменская мастацкая кінааповесць «Рашучы крок»—хвалюючы кінарасказ аб рэвалюцыйнай барацьбе туркменскага народа ў 1916—1920 гадах.

Р. КАПЛЯ

СУД ПАВЕДАМЛЯЕ РЭДАКЦЫІ

Народны суд Савецкага раёна г. Мінска паведаміў, што справа па іску Жыдовіч Н. А. да Садаўнічага В. В. аб спагнанні сродкаў на яе ўтрыманне разгледжана судом 8 ліпеня 1966 года.

Іск гр. Жыдовіч Н. А. задаволены. Выканаўчы ліст накіраваны для выканання па месцу работы адказчыка, у політэхнічны інстытут горада Калініна, аб чым ісціцы Жыдовіч Н. А. судом паведамлена.

А. НІКАЛАЕУ,
старшыня Мінскага абласнога суда.

АД РЭДАКЦЫІ:

Да гэтага пісьма старшыні Мінскага абласнога суда таварыша А. Нікалаева рэдакцыя мусіць дадаць, што Садаўнічы В. В.—кандыдат тэхнічных навук, дацэнт політэхнічнага інстытута ў г. Калініне, бацька дарослага сына і дзед пяцігадовай унучкі. Жонка ж яго, якую ён пакінуў без усякіх сродкаў да жыцця—Жыдовіч Н. А.,—мае ўжо 57 гадоў. Яна інвалід трэцяй групы.

Садаўнічы забыўся, што савецкі суд будзе заўсёды на баку пакрыўджанага... А крыўда вялікая: шэсць гадоў прастаяла Ніна Андрэеўна над Садаўнічым, калі ён быў прыкуты цяжкай хваробай да ложка. Цяпер ён усё забыў. Цяпер ён піша, што ў яго ўжо «новая сям'я...» «Новая», а «старую» ён пакінуў без усякай дапамогі і ў датак яшчэ зацягаў па судах, дамагаючыся адабраць усё да нікі.

Ці такім павінен быць мужчына? Ці такім павінен быць вучоны, якому даручана выхаванне моладзі?

МАЛАДОСЦЬ

Мікола ЛУПСЯКОЎ

Апавяданне

Міхась Стручкоў, якога жартам называлі «граф», прачнуўся позна. Ляжаў у ложку, ні пра што не думаў. Пацягнуўся, пазяхнуў. Падымацца не хацелася. Абыякава агледзеў свой пакой. Гэты пакой ён адгарадзіў для сябе ў хаце сам, выпрасіўшы ў старшыні калгаса паўкубаметра дошак-шалёвак.

Сонца шчодро святліла праз шыбы. Яно зіхцела ў нікеляванай спінцы ложка, светлыя плямы блукалі па сцяне. На двары па-веснаваму чырыкалі вераб'і, спявалі пеўні, кудхталі куры. Рыкала карова ў двары. Рыпеў журавель калодзежа, чутны былі галасы за сцяною на вуліцы. Насупраць ложка, з другога боку акна на паліцах стаялі кнігі. Міхась ведаў кожную з іх. Найбольш было падручнікаў—ад пятага да дзесятага класаў. Рэшта—кнігі мастацкай літаратуры, напалову прачытаныя, напалову забытыя. З самай верхняй паліцы кінуліся ў вочы запыленыя глобус і такія ж запыленыя скруткі геаграфічных карт. Міхась перавёў позірк ніжэй і ўбачыў у куце зламанае спінінгавае вудзільна з катушкай без лёскі. А яшчэ ніжэй, на падлозе, валяліся лінейка, складаная мятроўка, скрутак дроту, рэшткі радыёпрыёмніка з павыкручанымі лямпачкамі, запыленая гатавальня, малаток, адвёртка, зламаны напілак. Стала ў пакоі не было. Было крэсла, на якім ляжала адзенне...

Успомніўся ўчарашні дзень. Балота за вёскаю, гурбы торфу, які грузілі на аўтамашыны і цягачы. Гулі машыны, ахутваючыся дымам, а як адыходзілі і заціхалі, чуўся тонкі посвіст сніг з бліжэйшага хвойніку. Дзень быў ясны, па-яснаваму прыгожы. А якое прыгожае было неба! А як пахла торфам, прэлай зямлёй, нават травой, што дзе-нідзе ўжо зелянела! Міхась яшчэ і цяпер адчуваў гэты прыемны пах. Пачало ўспамінацца ўчарашняе да драбязы...

Міхась кідаў торф разам з Патапам Карасём—чалавекам пажылым, вусатым, не вельмі гаваркім. А Міхася цягнула на гаворку. Ён працаваў і раскаваў пра ўсё, што на яго думку было цікавым. Патап Карась маўчаў, не слухаў. Міхася гэта вельмі дзівіла і крыўдзіла. Хацелася пагаварыць, пасмяяцца, а Карась не звяртаў увагі, толькі кідаў торф.

Упоўдзень, як загрузілі і адправілі вялізныя кары, Патап Карась пахмура зірнуў Міхасю ў твар. Міхась ласкава ўсміхнуўся. Карась нечакана запытаўся:

— Жаніцца, Міхась, не думаеш?

— Н-не,—прагаварыў Міхась, бянэжачыся.

Карась зірнуў на свае парэпаныя, чорныя далоні, уздыхнуў яшчэ раз.

— Самы раз табе жаніцца...

— Мне рана, дзядзька,—адказаў Міхась.

— Узяў бы сабе якую добрую дзеўку,—прагаварыў Патап,—за цябе пойдзе. Жаніся, у каго бацька багата жыве.

— Дзядзька!—выгукнуў Міхась.—Вунь машына да нас ідзе!

Размова заглухла. Потым кідалі ў кузаў торф, і Карась маўчаў, пэўна, зусім забыўшыся на свае словы.

Міхась успомніў пра ўсё, прыўзняўся на ложку. Падымацца адразу раздумаў,—зноў лёг. Прыемна пабольшвалі ад цяжкай працы рукі, ногі і спіна. Па ўсім целе разліваўся свінцовы цяжар. Ён пераходзіў то ў галаву, то ў рукі, то ў ногі, раптам прымаўся ціснуць на плечы. Сёння дамовіліся выпаліць лазню. А гэта значыла, што трэба яшчэ накалоць дроў, аж у два катлы нанасіць вады, пасля быць качагарам, цяпліва чакаць, пакуль усе памыюцца. А на двары вунь які дзень, у клубе ўжо з паўдня хлопцы бестурботна будуць глядзець тэлевізар, гартаць новыя часопісы, чытаць газеты. А яму сядзі як не ўвесь дзень пры хаце. Чаму гэта яго прызвалі так дзіўна «граф»? Нічога ж панскага ў ім няма, працуе, як і ўсе. А вось жа прычапілі мянушку і яшчэ рагочуць, калі ён пачынае злавацца...

На сцяне пакоя, на падлозе ярчэй вызначыліся сонечныя плямы. Зайграў рэпрадуктар у другім пакоі, але

ненадоўга—нехта яго выключыў. Данёся дзявочы спеў. Песня заціхла, і той жа голас гукнуў:

— Міхась!

Першы раз нясмела, а вось ужо ў другі—смялей:

— Міхась!

Міхась незадаволена нахмурыўся, нічога не адказаў.

— Міхась! Або ты не чуеш? Колькі ж гэта лындыбіць! Падымайся! Снеданне даўно прастыла, а ён спіць! Ну, ты чуеш?

Міхась маўчаў. Хай пакрычыць гэта яго сястра Алена. Хай пазлусецца.

Зноў зайграў рэпрадуктар, спачатку ціха, а потым на поўны голас. Міхась павярнуўся, пачаў пазіраць у кут. Паспрабаваў задрамаць. Раптам рэпрадуктар ціх.

— Міхась! Ты падымешся ці не?

Нейкі час памаўчала, а тады—злосны крык:

— Граф, ты доўга валяцца будзеш? Або лазню не табе паліць, гультай ты няшчасны? Абібок! З табою дзеўкі танцаваць не хочуць.

Быццам хто ўджаліў Міхася. Невядомая сіла ўраз сагнала з ложка. Ускочыў у другі пакой і ўбачыў Алену—перад люстэркам. Цэлае кубло на галаве майструе. Падбег, ухаліў за валасы, тузануў не шкадуючы.

— Вось табе за графа!

Вярнуўся ў пакой. Ляжаць як быццам ужо не варта было. Пачаў апранацца. Падумаў: «Пачакай—я табе пакажу! Як убачу яшчэ на вячорцы—бацьку раскажу. Ён табе ўсыпле жаніхоў!»

Снеданне было нясмачнае. Бульба прастыла, кавалак мяса яму пакінулі—адна костка. Еў спяшаючыся.

Праз кароткі час ён ужо калоў у садзе ля лазні ладнаватыя калоды. Яны старчма стаялі, прыхіленыя да страхі будыніны. Іх трэба было пілаваць удвух. Міхась любіў калоць іх клінам. Спачатку ўдоўж на дзве паловы, потым кожную яшчэ на дзве. Пасля гэтага сек дрэва на кароткія паленцы. Пінжак ён скінуў. Падумаў, скінуў шапку. Застаўся ў адной кашулі, гумавыя боты на нагах. Цыбаты, няскладны хлопец, з залішне вастраватым тварам, з трохі як бы праваленымі бялявымі шчокамі, з вадзяністымі непрыкметнымі вачыма.

Гах! І сякера па абух уелася ў дрэва з камля. Цяпер трэба паставіць той самы клін, што валяецца збоку. Убіць яго другой сякерай—тупіцай—і калоць далей.

Стракачучы сарокі, чуцен гоман на вуліцы—Міхась не звяртае ўвагі. Не да таго. Трэба дроў накалоць не адзін ахапак. Горача, упацеў. Ага, яшчэ адна калода. Якую ўзяць? Міхась доўга выбірае, і вось яго ўвага спыняецца на самай тоўстай і сукаватай. Момант—і паленцы ляцяць на зямлю.

Потым ён пачаў насіць ваду. Нанасіў у адзін кацёл, пачаў наліваць другі. Вачам спачатку не паверыў прыйшла Алена з вёдрамі. Невысокая, у кароткім жоўтым кашулі, у самаробных бурках з галёшамі. Галава павязана прэстай хусткай, твар прадаўгаваты, вочы ласкавыя, вусны вось-вось пырснуць смехам.

Удвух пайшлі да студні. Усё больш спакойней, пачынаў забывацца на нядаўняе. Ля студні налёг на калаўрот. Забразгала вядро.

— Міхась,—запыталася Алена,—а ты будзеш паступаць у гэтым годзе завочна? Учора бачыла Зоську Кляцкову, дык яна цікавілася. І яшчэ кажа: ты—гультай. Яна ж ужо завочна на другім курсе. І вучыцца добра. Во, каб мне ў той інстытут! Ды на дзённы!

Зірнуў Міхась і ўразіўся. На твары Алены летуценнасць, а ў вялікіх бесклапотных вачах, як вугельчык, затоены смелы здзек.

— Падліза,—сказаў ён і пачаў чэрпаць вядром.

Удвух схадзілі да студні два разы. Алена раптам ўспомніла, што ёй трэба да сябровак, і памчалася, бразгаючы пустымі вёдрамі.

Міхась зірнуў ёй услед, паморшчыўся і пачаў насіць ваду адзін. Потым ён распаліў лазню. Прышоў бацька, загадаў схадзіць і запрасіць у парыльную двух суседзяў.

Затое пасля гэтага ўжо ніякага занятку як быццам і не было. Хіба толькі у лазні паддаць пары...

Дзень мінуў. Міхась пачаў збірацца ў клуб. Апануў цёмна-сіні святочны касцюм, завязаў гальштук. Перад люстэркам расчэсаў валасы, паадэкалоніўся. Цяпер перад ім у люстэрку быў зусім не той хлопец, што днём завіхаўся ля лазні, або ўчора, увесь абсыпаны торфам, стаяў на балодзе. Быў троху хударлявы хлопец, чыста, прыгожа апрануты, з задорным бляскам у вачах. Міхась зірнуў на рукі. Рукі не былі далікатныя: за два гады добра ўеліся мазалі і драпіны. Далоні шурпатыя, і ён пацёр іх адна аб адну.

Апануў моднае кароткае паліто шэрага колеру, новую шапку і спыніўся сярод пакоя, прыслухоўваючыся да гукаў, што даносіліся з вуліцы. Нездзе далёка як быццам размаўлялі. Пастаяў трохі, сапраўды пачуў галасы. Яны набліжаліся. Вось чуцен заліхвацкі свіст, рогат, галёканне. Пагулянка ідзе.

Міхась выйшаў у двор, пастаяў, паслухаў і падаўся на вуліцу. Хлопцы ішлі гуртам сярод вуліцы, смеючыся, размаўляючы, ганяючыся адзін за адным. Міхась пачаў пакуль падыдуць. Моўчкі далучыўся да гурту, пайшоў, і адразу захрустаў, заспяваў пад нагамі лядок—зусім так, як спяваў ён пад нагамі кожнага. Часам іль-дзінікі вырываліся з-пад ног, каціліся, разбіваліся аб храпкі, і гады чуўся звон. У вокнах хат гарэлі электрычныя агні. За хатамі, на захадзе, палыхала зарыва. Неба, абсыпанае зорамі, расхінала над вуліцай свае неабсяжныя прасторы.

Да Міхаса раптам падышоў каржакаваты, невысокі хлопец—Халімон Хвощ. Моўчкі паціснуў руку, пайшлі попеч.

Наперадзе пачулася песня. Ішлі да клуба, спявалі дзяўчаты. Некалькі хлопцаў сарваліся з месца, памчаліся наўздагон.

Міхась не пабег. Чаго яму бегчы, калі прыемна во так ісці па падсушанай начным марозам дарозе. Мароз невялікі, ледзь-ледзь шчыпае твар і рукі. Адчуваць яго—адна радасць. Хлопцы ідуць, размаўляюць—хто пра што. Найбольш пра калгас. Расказваюць пра рознае цікавае. Пра вучобу. Пра горад. Пра знаёмых. Нехта кажа, што вясною трэба ісці падсобным на трактар, і адразу ўзгаджаецца спрэчка. Прайшлі трохі, і ўжо гаворка пачалася пра дзяўчат. Хто за кім бегае, хто пра каго думае.

А льдзінікі пад нагамі звіняць, неба над галовамі распасцірае зорную дарогу ўсё далей і далей. Ёй і канца няма—дарозе гэтай.

Міхась і Халімон зайшлі ў клуб. Клуб цагляны—вялікі і прасторны. У зале, паўз сцены, лаўкі—на іх сядзяць хлопцы і дзяўчаты. Бліжэй да сцены сядзіць баяніст з баянам, а па самой сцэне патрэскае рэпрадуктар—гэта наладжваюць яшчэ і радыёлу. Каго толькі няма ў клубе! Настаўнікі, урачы, аграномы, сельсавецкія работнікі, нават незнаёмыя людзі—прыезджыя.

Міхась з Халімонам адшукалі вольныя месцы і селі—якраз недалёка ад баяніста. Зірнуў Міхась наперад і вачам не паверыў. Сядзела на лаўцы і рагатала са сваім аднакласнікам Алена.

«Прышла!—падумаў Міхась.—Зусім нікога не слухаецца! І бацькі не баіцца!»

Недалёка ад Алены сядзела Кляцкова Зося—тая самая Зося, пра якую гаварыла сёння Алена. Помслівыя думкі адразу зніклі. Міхась прыгледзеўся да Зосі. Яна сядзела ні з кім не размаўляючы, задумаўшыся, адна. І перш за ўсё яму кінулася ў вочы яе вельмі таннае зімовае паліто з пушыстым каўняром. Боцікі на нагах. Футравая шэрая шапачка, падобная на кубанку. Усё сядзела на ёй зграбна, прыгожа. Твар круглы, шчокі ружовыя, пухляныя, бровы чорныя. Гэткія ж чорныя вочы. Носік невялікі. Прыгожыя вусны моцна сцятыя ў задуме.

Упершыню Міхась так уважліва пачаў прыглядацца да яе. Разам у адным класе вучыліся, а вось тады не прыглядаўся. Вельмі рэдка з ёй размаўляў, не сябраваў, не чытаў разам кніжак, як з іншымі... А яна пыталася, цікавілася...

«Каб гэта з ёй пагаварыць, як некалі»,—падумаў Міхась.

Баяніст зайграў факстрот. Міхась падняўся, скінуў паліто, паклаў на лаўку і падышоў да Зосі.

— Пойдзем, станцуем,—прапанаваў ён.

Зося паднялася, распранулася, гэтак жа, як і ён, па-

клала сваё паліто, і вось удвух яны выйшлі на сярэдзінку залы. Прайшліся адзін круг.

— А ты добра танцуеш,—сказаў Міхась.

— Не лепей за цябе,—адказала Зося.

— Нешта мы з табой зусім разышліся,—сказаў ён.—Як незнаёмыя.

— Няпраўда,—прагаварыла Зося.

— Як жа няпраўда?—стаяў на сваім Міхась.—Я пайшоў у калгас. То ў полі, то яшчэ дзе—ды так і разышліся. Ты ў дзетсадзе працуеш, у інстытут паступіла—свая дарога.

— А табе шкада, што разышліся?—запыталася Зося.

— Шкада,—прызнаўся Міхась.

— Ну і дзівак ты!—раптам усміхнулася яна.—У цябе ж такая добрая, такая добрая дарога, і ты сам, Міша, такі добры! Я як убачу цябе дзе на працы, як ты завіхаешся, дык і пазірала б. І ў школе ты быў добры і цяпер. А ў школе... помніш, як ты кукурузу палюў?

Міхась пачырванеў.

— Мне таксама каб у інстытут,—нечакана для самага сябе прагаварыў ён.

— Шмат вады сёння нацягаў? Мне ж Алена пра ўсё расказала!

«І пра гэта»,—падумаў Міхась і раптам прапанаваў:

— Давай пройдземся, Зося. На двары так добра. Вясна... Пагаворым як след.

— Добра,—згадзілася яна, памарудзіўшы.

Пасля танца яны апрануліся, выйшлі з клуба. Сарамліва пастаялі на ганку, пайшлі па вуліцы.

— У школе я цябе неяк зусім не прымячаў і зусім пра цябе не думаў,—сказаў Міхась.—І ўвесь час не думаў. А цяпер ты мне адразу спадабалася. Што я нават дзіўлюся. Давай паедзем улетку разам у Кіеў. Па Дняпры, на лодцы. Я вельмі добра вяслюю.

— У Кіеў?

— У Кіеў. Назад поездам вернемся...

Яны ішлі па вуліцы, гаварылі, жартавалі, а захад усё тух і тух.

«Чаму гэта мне так хочацца быць разам з ёю?—думаў Міхась.—Чаму мне пачынаюць так падабацца яна, яе інстытут, яе веды? Няўжо яна і сапраўды такая добрая дзяўчына, як пра яе гавораць? Чаму так прыемна з ёю і зусім не думаецца, што я ёй не раўня? Трэба і сапраўды падгаварыць яе плысці ўлетку да Кіева—не адну сотню кіламетраў! Удвух!»

Успомнілася сястра Алена і міжволі падумалася, што яна не такая...

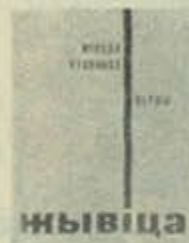
Звінелі ручаі ў цемні, а Міхась з Зосёй ішлі і ішлі і, як зачараваныя, усё не маглі нагаварыцца, упершыню адчуваючы толькі прыязнасць адзін да аднаго.

Еўдакія Лось. Пацёркі. Гэта першая кніга прозы беларускай паэтэсы. У яе ўвайшлі кароткія, напісаныя, як пацёркі на нітку, апавяданні пра жыццё нашага сучасніка. Іх героі змагаюцца за чысціню пачуццяў, за шчырасць ва ўзаемаадносінах паміж людзьмі. Навела «Маці» расказвае пра мацярынскую любоў і абавязак, «Пацёркі» — пра першае незахавае сяброўства, «Песня» — пра людзей, якія загінулі на вайне... Змешчаны ў зборніку і гумарыстычныя мініяцюры.

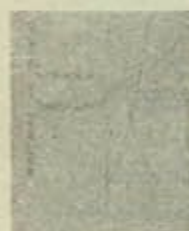
Віктар Дайліда. Вясна, хлопцы, вясна... У зборнік уключаны лепшыя апавяданні маладога празаіка, якія публікаваліся ў рэспубліканскім друку, і апавесць «Вясна, хлопцы, вясна...» пра маладых людзей, нашых сучаснікаў, якія працуюць на жывёлагадоўчай ферме калгаса. У цэнтры апавесці — вобраз пастуха Максіма, сумленнага, працавітага хлопца. Аўтар славіць працу шчырых людзей, высмейвае эгаістаў, прыстасаванцаў.

Мікола Кусянкоў. Жывіца. Малады паэт апявае прыгажосць свайго роднага краю, славіць людзей працы — хлебарабаў, будаўнікоў, аграномаў. Вершы Кусянкова — усхваляваны маналог маладога сучасніка. Яны эмацыянальныя, уражлівыя.

Анатоль Вярцінскі. Тры цішыні. Роздум пра час, пра сапраўдную чалавечнасць, маральна-этычныя праблемы, якія хвалююць сучасніка, натхнёнага творца новага свету, — такі змест вершаў, якія ўвайшлі ў другую кнігу паэта.

Аляксей Зарыцкі. Вяртанне на Зямлю. Пра складаны лёс чалавека ў гады вайны і пасляваенны час расказвае паэма А. Зарыцкага «Ля Траецкай гары». У фантастычнай паэме «Вяртанне на Зямлю» аўтар раскрывае думкі і перажыванні касманаўта, які вяртаецца з вельмі доўгага падарожжа. Чытач знойдзе ў кнізе і лірычныя вершы, а таксама падборку сатырычных і гумарыстычных твораў, сабраных у раздзеле «Паліванне на мядзведзя».

ПАСПРАБУЙЦЕ ПРАВЕРЫЦЬ

Аднойчы мне трапілася старажытная інструкцыя, выдзена яшчэ пры Пятры I, — як трэба садзіць яблыні. Там было ўказана, што ў пасадачную ямку трэба абавязкова ўсыпаць жменю аўса. Я ўспомніў пра гэта, калі атрымаў пасылку з шасцю кустамі гатунковага язіну. Расліны былі ў дрэнным стане — лісце скручанае, карэні сухія. Я апусціў карэні гадзіны на дзве ў вадкую баўтушку з гліны, а ў пасадачныя ямки ўсыпаў па жмені аўса, крыху прысыпаў яго зямлёй і, высаджыўшы кусты, добра паліў іх. Праз некалькі дзён з ямак пачаў прабівацца авёс. А яшчэ праз некалькі дзён усе мае кусты аджылі. З таго часу я заўсёды падсыпаю авёс пры пасадцы кустоў. Напэўна, пры прарастанні аўса выдзяляюцца нейкія рэчывы, якія стымулююць рост раслін.

(З часопіса «Цветоводство»).

ПЛЯМА НА АБРУСЕ

..Яшчэ з калідора я пачула лямант: «Не рві! Тут мая пяцёрка!». «Напляваць мне на тваю пяцёрку, — чулася ў адказ. — Глянь, што ты нарабіў, ідыёт! Заліў чарнілам абрус!» Раздалася звонкая аплявуха, затым — дзіцячы плач.

— Ціха! — закрывала маці.

Я ўсхваляваная ўбегла ў пакой. Нечаканае маё з'яўленне застала маці знянацку. Разлаваныя вочы жанчыны, цёмначырвоныя адбіткі пальцаў на тварыку хлопчыка — чыё сэрца не здрыганецца!

На стале, на падлозе валяліся кавалкі падранага сшытка, асколкі разбітай чарнільніцы. Абрус скамечаны. Блакітныя вочкі хлопчыка спалохана пазіраюць на падлогу: на адным з шматкоў падранага сшытка — вялікае «5», яго першая пяцёрка, якой ён так дабіваўся

і нарэшце дабіўся, якой ён так быў рады. Цяпер гэта ўзнагарода за яго працу валялася на падлозе падраная, растаптаная.

...Маці доўга маўчала (а магчыма гэта мне толькі здалося, што доўга). Можна яна зразумела, што зрабіла нядобра? А мо збянтэжылася перад настаўніцай яе сына? Але я памылілася. Жанчына зноў раскрычалася. Тварык Вадзіка бялеў, яго вочкі спалохана моргалі. Я папрасіла, каб схадзіў па чарніла і ручку да сябра, які жыў тут жа, у гэтым доме.

На змучаным тварыку Вадзіка паявілася радасная ўсмішка. Ён асцярожна, нібы крадком, нагнуўся, хутка схпіў худымі ручкамі кавалачак сшытка, паклаў у кішэню і шугануў за дзверы.

Тым часам маці крыху су-

УРАЧ РАЦЫ

ВЫВІХ ТАЗАСЦЕГНАВОГА СУСТАВУ

Прыемна бачыць хлопцаў, дзяўчат стройных, падцягнутых, з прыгожай паходкай. Але калі хараство фігуры ў многім залежыць ад нас саміх (сістэматычныя фізічныя практыкаванні, загартоўванне), дык паходку, на жаль, могуць скалечыць дэфекты апорна-рухальнага апарата.

Прычына ўроджанага вывіху сцягна канчаткова не ўстаноўлена. Звычайна яго заўважаюць яшчэ ў радзільным доме ўрачы, якія аглядаюць нованароджанага. Уважлівая маці можа дапамагчы ўрачу. Калі дзіця спінкай пакласці на цвёрдую канопу ці стол і паспрабаваць развесці сагнутыя пад прамым вуглом у тазасцегнавых і каленных суставах ногі, то ў здаровага яны разводзяцца поўнасю і знадворная паверхня клубоў амаль сутыкаецца са сталом, а пры вывіху гэтага зрабіць не ўдаецца. Можна западозрыць вывіх па нераўнамернасці скурных

ПАТРОЕНЫЯ КАРЭННІ

«Хірургічны» спосаб паскарэння росту пладовых дрэў і ўступлення іх у плоданашэнне пераўзыходзіць усё, чаго можна было дасягнуць хімічнымі метадамі.

Гэты спосаб распрацаван на доследнай біялагічнай базе Сафіійскага ўніверсітэта пад кіраўніцтвам прафесара Здраўка Гунчава.

Насенне пладовых дрэў садзіцца па тры ў кожную ямку так, каб сцяблы ўзышлі пучком. Праз два месяцы пасля прарастання з кожнай тройкі пакідаюць лепшы, а астатнія абразаюць. А каранёвыя сістэмы, якія апынуліся без надземнай часткі, злучаюць з пакінутым праросткам.

Атрымліваючы ад каранёў патроеную колькасць вады і пажыўных рэчываў, ён расце вельмі хутка. Гэтым справа не абмяжоўваецца. Замест звычайнай прышчэпкі дзічкі ля каранёвай шыёй падвой акуліруюць на вышыні 60—80 сантыметраў адразу чатырма пупышкамі, з якіх і вырастаюць асноўныя шкідзныя галінкі. Такім чынам, крона пачынае фарміравацца ўжо ў год пасеву.

У выніку вішні, чарэшні далі першыя плады на трэці год.

пакоілася, з нацягнутай ветлі-
васцю запрасіла мяне сесці.
Не пытаючы ў мяне дазволу,
раптам закурыла. Попел і іск-
ры пасыпаліся на скамечаны
абрус. Яна нават не глянула
на сына, які вярнуўся з ручкай,
з чарнілам.

— У Барыса добрае чарніла,
а ў мяне — вадзічка, і пяро
рыпіць, як нашы дзверы, —
загаварыў Вадзік. — Націскаю,
а літары дваіныя выхо-
дзяць, бо пяро без носіка.
Чарніла бруднае. Я муху вы-
цягнуў ручкай, злавіў, а яна
бац — на абрус! Вялікая такая!
А Барыс мой лепшы сябра. Ён
заўсёды заступаецца за мяне,
калі да мяне лезуць... Я буду
ў Барыса пісаць... Ён мяне за-
прашаў, — і баязліва зірнуў на
маці.

— Няхай ідзе, куды хоча, ту-
піца! — працадзіла маці скрозь
зубы. — У яго вадкія мазгі, як
у яго бацькі. Я ўсё дзяўбу яму,
дзяўбу — а ён ні з месца.

Размовы з Вадзікавай ма-
май, на жаль, зноў не адбыло-

ся. Я была вельмі збянтэжана
яе грубасцю. Але язык не па-
варочваўся прабраць яе зараз
жа, пры сыне. Другі раз. Толь-
кі не цяпер. Вытрымка!

Дадому прыйшла ўсхвалява-
ная, хоць выгляду не паказа-
ла. Як шмат думак абудзіў у
мяне гэты выпадак! Некаторыя
могуць сказаць: «Падумаеш,
пабіла маці, што тут такога!
Будзе ведаць, свавольнік, як
рыхтаваць урокі. Няма чаго
з ім цацкацца». А ў мяне ўвач-
чу стаяў Вадзік, нервовы, зму-
чаны, у пінжачку з падраным
рукавом. Як мне шкада яго!
Вадзік такі ўражлівы. Маці яго
часта б'е, кажуць суседзі. Яна
папракае сына за неахайнасць,
а сама не прывучыла яго да
парадку з малых год. Яна
брыдка лаецца, а потым будзе
скардзіцца, што сын грубіянам
вырас. І, вядома, каго-небудзь
іншага будзе вінаваціць.

— Я ўсё дзяўбу яму, дзяў-
бу...

А частае пануканне можа
і буйвала давесці да вар'яцтва,

гаворыць народная прыказка.

Якая непавага да працы дзі-
цяці! Як яна змагла падраць
яго сшытак! Ён ім так дара-
жыў. Гэта ж была яго першая
перамога. Першы чысты, аку-
ратны пісьмовы сшытак.

Усё ў Вадзіка неяк раней не
клеілася, хоць ён стараўся.
З якой напружанасцю, з якой
цяжкасцю ён выводзіў у сшытку
палачкі, потым літары. Дры-
жэў пальчык, прыціскаючыся
да ручкі, адначасова з рухам
пяра язычок у роце павароч-
ваўся то ўлева, то ўправа, га-
лоўка апускалася над самым
сшыткам. Цяжка было яму спа-
чатку. Лоб пакрываўся пацер-
камі поту. То лінія дрэнна вы-
водзілася. То націск няправіль-
ны. То прадзіравіў старонку.
Бясконцыя кляксы, зашмальца-
ваныя вокладкі, пропускі лі-
тар.

І я цярдліва вучыла хлопчы-
ка, ягонымі пальчыкамі шліфа-
вала кожную літару, трэніра-
вала яго волю і цярдлівасць.

Вадзік стараўся. І раптам...
«Напляваць мне на тваю пя-
цёрку». Ах, як хацелася крык-
нуць на ўвесь голас: «Маці,
што ты робіш! Апамятайся. Не
разбурай, не тапчы бязлітасна
тое, над чым мы, настаўнікі,
працуем, не шкадуючы ні сіл,
ні здароўя».

Прыгледзьцеся, калі ласка,
да вашых дзяцей, прыгледзь-
цеся больш уважліва да пер-
шых крокаў іх вучобы. Успом-
ніце свае першыя крокі.
Яны ж таксама былі няўстой-
лівыя. Памагайце вашым дзе-
цям. Заўсёды памагайце.
Стрымлівайце свой гнеў, калі
ў малога што-небудзь не вы-
ходзіць.

І памятайце, што першая
ўдача, першая выдатная адзна-
ка павінна радаваць вас так, як
і нас, настаўнікаў.

Няхай плямы на абрусе не
засмучаюць радасць перамогі!

Д. ГРАЗОУСКАЯ

складак. На здаровай назе звычайна бывае тры складкі,
на хвора — чатыры, а то і пяць, сцягну здаецца таўсцейшым.
Пахвінная складка збоку вывіху даўжэйшая і глыбейшая, чым
на здаровай назе, і ў ёй часцей бывае напружасць.

Ёсць яшчэ некалькі прыкмет уроджаных вывіху сцягна.
Але не заўсёды адзін ці некалькі разам узятых сімптомаў не-
абвержна сведчаць аб вывіху. І наадварот, знешнія прыкметы
могуць быць такія слабыя, што нават вопытныя спецыялісты
не заўсёды іх заўважаюць. На жаль, яскравых сімптомаў вы-
віху ў раннім дзіцячым узросце вельмі мала. Калі дзіця па-
чынае хадзіць, паяўляюцца новыя прыкметы захворвання. Пры
аднабаковым вывіху яно кульгае на хворую нагу, тулава на-
хіляецца ў бок хвора нагі. Пры двухбаковым вывіху дзіця
ходзіць, як качка, нахіляючыся то ў адзін, то ў другі бок.
Дзеці ранняга ўзросту не скардзяцца на боль. З узростам
вывіх сцягна прагрэсруе, паяўляецца і паступова павялічваецца
боль пры хадзе і доўгім стаянні, павялічваецца нахіл таза,
скрыўляюцца пазванкі, развіваецца дэфармуруючы артроз
сустава з абмежаваннем рухомасці і г. д.

Так бывае, калі вывіх не лечаць. Трэба пачынаць лячэнне
як мага раней. У грудным узросце яно праводзіцца пры дапа-
мозе лёгкіх і зручных прыстасаванняў і заканчваецца праз
тры — сем месяцаў. Метады лячэння дзяцей старэйшага
ўзросту залежаць ад ступені пашкоджання. Часцей за

ўсё лячэнне працягваецца дзевяць — дванаццаць месяцаў.

На жаль, не ўсе бацькі разумеюць, што чым раней пачаць
лячэнне, тым хутчэй і лягчэй яно праходзіць. Прыкладу не-
калькі прыкладаў. Бацькі Іры К. упершыню звярнуліся ў арта-
педычны кабінет, калі дзіцяці было два гады. Урач устанавіў
дыягназ: уроджаны вывіх левага сцягна. Прапанаваў лячэнне.
Але бацькі згадзіліся на гэта толькі тады, калі дзяўчыны
споўнілася дзевяць гадоў. Спатрэбіліся вялікая вытрымка,
упартая і карпатлівая праца ўрачоў, каб вярнуць ёй радасць
жыцця.

У дзяўчынкі Машы Ч. адразу ж пасля нараджэння, яшчэ ў
радзільным доме заўважылі двухбаковы вывіх клубоў. Бацькі
таксама адмовіліся ад лячэння, давялося пачынаць яго толькі
праз шэсць гадоў. Амаль два гады пралажала дзіця ў баль-
ніцы.

Добра, што такіх прыкладаў мала, але ўсё ж яны сустрака-
юцца.

Некалькі слоў аб прафілактыцы ўроджаных вывіхаў клуба.
Трэба назаўсёды адмовіцца ад звязвання ножаў, нават самы-
мі прыгожымі стужкамі. Павер'е, нібыта ад гэтага ногі раўне-
юць, — памылковае. Шырокае спавіванне (калі ножкі не звя-
заны) спрыяе правільнаму фарміраванню тазасцягнавага су-
ставу.

Урач-артaped Г. БУДЗІЛОВІЧ

Не стала Гнесі Львоўны
Дазорцавай, члена КПСС з
1928 года, чалавека вялікай
душы, чулага, спагадлівага
таварыша.

Гнеся Львоўна нарадзілася
ў 1901 годзе ў гор. Карме
Гомельскай вобласці ў сям'і
рымара-саматужніка. Савец-
кая ўлада дала магчымасць
ёй, як і многім іншым дзецям
працоўных, закончыць Бела-
рускі дзяржаўны ўніверсітэт.
Амаль 15 гадоў працавала
яна ў акушэрска-гінекалагіч-
най клініцы Мінскага меді-
цынскага інстытута: спачатку ардынатар-
ам, потым асістэнтам, дацэн-
там. У 1937 годзе абараніла
дысертацыю на ступень кан-

дыдата медыцынскіх навук, а
ў 1944 годзе — на ступень док-
тара медыцынскіх навук. Гне-
ся Львоўна Дазорцава стала
адной з першых жанчын у
БССР, якой было прысвоена
званне прафесара.

З 1945 года Гнеся Львоў-
на працавала прафесарам ка-
федры акушэрства і гінекало-
гіі Мінскага медыцынскага
інстытута, была гарадскім
акушэрам-гінеколагам Мін-
ска. Яна — аўтар многіх наву-
ковых работ.

У нашай рэспубліцы веда-
лі Гнесю Львоўну Дазорцаву
і як актыўнага грамадскага
работніка. Яна шмат гадоў
была членам праўлення рэс-

публіканскага таварыства па
пашырэнню навуковых і палі-
тычных ведаў, з'яўлялася
членам рэдкалегіі часопіса
«Работніца і сялянка». Чыта-
чы нашага часопіса добра
памятаюць Дазорцаву як аў-
тара артыкулаў-кансульта-
цый для жанчын.

Урад высока ацаніў заслу-
гі Гнесі Львоўны Дазорца-
вай, узнагародзіўшы яе ордэ-
нам Чырвонай Зоркі і ме-
далямі.

Памяць аб Гнесі Львоўне
Дазорцавай назаўсёды заха-
ваецца ў сэрцах усіх, хто яе
ведаў.

Рэдкалегія часопіса
«Работніца і сялянка».

У нас у гасцях часопіс

СЛУЖБА БЫТА

ЯК ЗНЯЦЬ ПЛЯМЫ З БЕЛАЙ КАПРОНАВАЙ КОФТАЧКІ, ЯКАЯ ЛЯЖАЛА РАЗАМ З МОКРЫМІ ВЫРАБАМІ, АФАРБАВАНЫМІ Ў ЧЫРВОНЫ КОЛЕР ШЭРСЦІ

Для абясколервання любых пафарбаваных тэкстыльных рэчаў раіцца хімічны прэпарат — гідрасульфід натрыю. Яго можна набыць у магазіне хімічных тавараў. Як ім карыстацца?

У міску з вадой насыпце 2—3 сталовыя лыжкі рэчыва, дадайце 1—2 чайныя лыжкі нашатырнага спірту. Раствор перамяшайце і нагрэйце да 60—70 градусаў.

Затым апусціце ў яго рэч так, каб яна не вельмі камчылася. Патрымайце яе пры ўказанай тэмпературы 20—30 мінут, пасля чаго здыміце пасуду з агню. Не вымаючы рэчы, дайце раствору астыць да пакаёвай тэмпературы. Сачыце, каб рэч была добра змочана раствором.

Апрацаваную тканіну прамыйце цёплай вадой з мылам.

Трэба мець на ўвазе, што пляму можна зняць такім спосабам толькі з белых рэчаў. Пафарбаваная тканіна страціць колер зусім.

ЯК ПАФАРБАВАЦЬ КАПРОНАВЫЯ (ЭЛАСТЫЧНЫЯ) ПАНЧОХІ

Тонкія і тоўстыя панчохі з валокнаў капро-ну, нейлону, дэдэро-ну, а таксама эластычныя можна фарбаваць любымі фарбавальнікамі для шэрсці і баваўнянай тканіны, якія прадаюцца ў гаспадарчых магазінах.

Невялікую колькасць фарбы растварыце ў слоіку, абавязкова працадзіце праз марлю і ўліце ў міску з гарачай вадой. Пакладзіце туды памытыя панчохі і на невялікім агні даводзіце раствор да кіпення. Кіпяціце панчохі мінут 15—20, увесь час памешваючы вадкасць. Пасля гэтага міску трэба астудзіць, выняць з яе панчохі і старанна памыць мылам, каб змыць рэшткі незамацаванай фарбы.

ЯК АБЫХОДЗІЦЦА З ПАНЧОХАМІ

Калі вы задумалі купіць капронавыя панчохі, купляйце адразу дзве аднолькавыя пары: калі ў кожнай пары выйдзе са строю па адной панчосе, то з дзвюх, што асталіся, будзе пара.

Перш чым надзець новыя панчохі, трэба іх памыць, а затым у працэсе носкі мыць кожны дзень. Памытыя панчохі выціснуць у махровым ручніку, але ні ў якім разе не выкручваць. Дасушваць на вяроўцы, прышпіліўшы за наскі.

Калі панчохі ў вас рвуцца на пятках, патрыце абутак усярэдзіне кавалкам парафіну або мыла.

Захоўваць тонкія панчохі лепш за ўсё ў нейлонавым мяшчочку.

ЯК ЗНЯЦЬ ТРАВЯНЫЯ ПЛЯМЫ

Свежыя травяныя плямы на адзенні можна зняць цёплым мыльным раствором з невялікай колькасцю нашатырнага спірту. Застарэлыя плямы выводзяцца воцатнай і шчаўевай кіслатой або гідрасульфітам. Кіслату трэба нібы «ўбіваць» тампонам у тканіну, а не праціраць ёю рэч. Затым рэч прамываюць у вадзе з нашатырным спіртам (на 1 літр вады 5 г нашатыру).

ЯК ПАЧЫСЦІЦЬ ПЛЮШАВЫ ДЫВАН

Лепш за ўсё гэта зробіць вам на фабрыцы хімчысткі, дзе ёсць вопытныя спецыялісты і неабходнае абсталяван-

не. У хатніх умовах яго можна толькі крыху асвятляць.

Спачатку ачысціце дыван з дапамогай пыласоса. Можна гэта зрабіць і сухой шчоткай або проста добра вытрасці. Выбіваць дываны не раім, бо пры гэтым выбіваюцца варсінкі. Прыгатуйце раствор. У вадку, падагрэтую да 18—20 градусаў, уліце 30-працэнтную воцатную кіслату (3—5 г на 1 літр вады). Змочваючы чыстую мяккую анучку, пратрыце раствором увесь дыван. Каб на паверхні дывана не ўтварыліся падцёкі, тампон павінен быць вільготны, а не моцна змочаны.

ЦІ МОЖНА ПАЗБАВІЦЦА АД ПЛЯМ ПОТУ НА АДЗЕННІ

Вывядзенне такіх плям — справа цяжкая і не заўсёды канчаецца поспехам. У склад патавых выдзяленняў уваходзяць дзесяткі солей, шчо-лачаў, кіслот. Пад іх уздзеяннем валокны змяняюцца, парушаецца іх структура. Тое ж адбываецца і з фарбавальнікамі. Вядома, трэба глядзець, каб пот не трапляў на тканіну. Для гэтага, асабліва ў летні час, галіце валасы пад пахамі. Перш чым надзець сукенку, правядзіце пад пахамі вільготным кавалачкам няшчолачнага туалетнага мыла. Ну, а калі ўсё ж на кофточцы ўтварылася пляма ад поту, патрыце яе тампонам, змочаным у моцным растворе солі, а калі гэта месца высахне, — спіртам. У некаторых выпадках такі спосаб памагае вярнуць тканіне ранейшы выгляд.

ДЗЕСЯЦЬ... МІНДАЛЬНЫХ АРЭХАЎ

Як даглядаць пазногці, каб яны не ламаліся, не слаіліся, а былі аднолькава роўныя на ўсіх пальцах і нагадвалі міндальны арэшак?

Да догляду пазногцяў неабходна прывучаць сябе з ранняга гадоў. Успомніце — крыху адрастуць пазногці на руках, і зараз жа пад іх свабодным краем збіраюцца пыл і бруд. У такой «урадлівай» глебе размнажаюцца розныя мікробы. А ўжо адсюль яны нярэдка трапляюць у поласць рота і часцей за ўсё гэта бывае ў дзя-

цей, ды і ў дарослых, якія маюць дрэнную звычку абкусваць кончыкі пазногцяў.

Прасцейшы догляд здаровых пазногцяў рук называецца манікюрам, яго можна рабіць у хатніх умовах. Пры ўмыванні пасля работы неабходна асабліва старанна змыць цёмную палоску з пад пазногцяў намыленай шчоткай ці проста запалкай, заматаўшы яе кончык ваткай, змочанай мыльным раствором або лімонным сокам. Пасля мыцця рук цёплай вадой рэкамендуецца ссунуць тонкую скурку і акуратна зрэзаць (але не разам з ледзь абазначаным валікам).

Ну, а як дабіцца жаданага — каб пазногці былі падобныя на міндаль? І тут няма сакрэта: шарападобнае дрэва, якое рэгулярна падстрыгаюць, доўга захоўвае сваю форму, так і пазногці: часцей падразаіце і падпільвайце іх правільным падоўжаным авалам, падоўжвайце краі спецыяльнай вострай пілачкай. Даўжыня выбіраецца па вашаму густу, а потым трэба толькі падтрымліваць яе.

Калі ж абломваецца або распадаецца на слаі рагавая тканка, гэта азначае, што ў арганізме не хапае вітаміна А. У такім выпадку вам памогуць вітамінізаваныя крэмы: «Атласный», «Детский», а таксама двухпрацэнтны раствор алюмакаліевых квасцоў. Апрача таго, вітамін А (канцэнтрат) карысна прымаць унутр. Абавязкова трэба ўводзіць яго ў харчовы рацыён, часцей ужываць жэлекадобныя прадукты — заліўную рыбу, жэле.

Для ўпрыгожвання чыста вымытых і падрэзаных пазногцяў жанчына можа сама пакрыць іх лакам.

КУЛІНАРЫЯ

САЛАТА ЗАКУСАЧНАЯ

Рэдзьку, надзёртую на бурчанай тарцы, перамяшайце з дробна парэзанай морквай, запраўце лімонным сокам і пакладзіце горкай на блюда. Пасыпце дробна нарэзанай зялёнай цыбуляй, кропам і паліце смятанай.

СУП МАКАРОННЫ З КАЎБАСОЙ

Макароны апусціце ў кіпелень, а праз 15 мінут пакладзіце дробна нарэзаная і злёжку абсмажаныя моркву, памідоры, рэпчатую і зялёную цыбулю, спецыі, праз пяць мінут — кавалачкі каўбасы. Паварыце яшчэ пяць мінут — і суп гатовы. Цяпер яго трэба заправіць маслам ці маргарынам. Перш чым падаць на стол, пасыпце суп кропам.

На 160 г макаронаў — па 1—2 морквіны і столькі сама памідораў, па 40 г рэпчатай і зялёнай цыбулі, 80 г каўбасы, 1 ст. ложка сметанковага маргарыну.

ДЗІКАЯ КАЧКА

Качан свежай капусты зварыце ў салёнай вадзе да мяккасці, адцадзіце на друшляку, нарэжце на дробныя частачкі. Звараную з цыбуляй, пятрушкай і сельдэрэем качку парэжце на часткі, пакладзіце ў сатэйнік разам з капустай, пасыпце сухарнай крошкай, заліце соусам і запякайце ў духоўцы. Да гатовай качкі можна падаць смажаную бульбу.

СВЯТОЧНАЯ СМАЖАНІНА

Мяса злёжку адбіць, пакласці на яго тонкія кавалачкі сала, яйкі, звараныя ўкрутую, згарнуць рулетам, абматаць ніткай, абкачаць у муцэ і чырвоным перцы, насыпаным на папёрку і злёжку пасоленым. Рас-

пусціць тлушч, падсмажыць мяса з усіх бакоў, паліць булёнам і пячы да гатоўнасці ў духоўцы, час ад часу паліваючы. Смажаніна павінна быць сакавітая, таму не трэба смажыць яе больш 15 мінут. Гатовы рулет разрэзаць на кавалачкі і класці на бульбянае пюрэ. Пюрэ паліць сокам.

600 г ялавічнай выразкі, 3 яйкі, 1/2 лыжкі чырвонага перцу, соль, 60 г масла, 60 г сала.

СМАЧНЫ ФАРШ

Белы хлеб і варанае мяса нарэзаць на кубікі, дадаць тоўчаныя сухары і ўсё добра перамяшаць з сырымі яйкамі і малаком. Пасаліць і пасыпаць дробна нарэзанай цыбуляй. Пакласці на змазаную тлушчам бляху, зверху пакласці кавалачкі масла і паставіць у духоўку. Падаваць са шпінатам або зялёнай салатай.

250 г белага хлеба, 1/2 літра малака, 400 г варанага мяса, 100 г падсушаных тоўчаных сухароў, 5 яек, 50 г тлушчу, цыбуля, соль, 20 г масла.

КАРП ПА-МАРАЎСКУ (ПЯЦЬ ПОРЦЫЙ)

Порцыі карпа пасаліць, падсмажыць на алеі і пакласці ў жараўстойлівую міску. У асобнай пасудзіне збіць яйкі, паліць імі порцыі карпа так, каб яны былі цалкам пакрыты, і запячы ў вельмі гарачай духоўцы. Перад тым як падаваць на стол, паліць карп алеем, у якім ён смажыўся, распусціўшы ў ім кавалак сметанковага масла.

750 г карпа, 100 г алею, 50 г сметанковага масла, 30 г солі, 5 яек.

Да святочнага стала

СТРУДЗЕЛЬ З ЯБЛЫКАМІ

Збіце 250 г сметанковага масла са 140 г цукровай пудры і 2 жаўткамі або адным яйкам. Усыпце 400 г мукі і замясіце цеста. Падзяліце яго на дзве часткі, раскачайце на два праснакі. Адзін з іх пакладзіце на бляху. Кілаграм ачышчаных яблыкаў надзярыце на тарцы, пасыпце па смаку цукрам і дадайце крыху карыцы і 4—5 штук стоўчанага ў ступцы сухога пяхэння. Яблычную сумесь пакладзіце на праснак і зверху пакрыйце другім праснаком, накалоўшы ў некалькіх месцах відэльцам. Пячыце студзель у даволі гарачай духоўцы. Калі ён будзе гатовы, пасыпце яго цукровай пудрай і нарэжце на кавалкі, пакуль цёплы.

КЕКС

Добра збіце 150 г сметанковага масла з 240 г цукровай пудры. Дадайце адзін за адным тры жаўткі, працягваючы збіваць сумесь. Затым паступова ўліце паўшклянкі малака. Прасейце 250 г мукі, падсыпце палавіну чайнай лыжкі пітной соды і змяшайце з су-

мессю. Пад канец пакладзіце бялкі, збітыя на густую пену. У кекс можна таксама пакласці разынку, цукаты, кавалачкі шакаладу, фрукты. Перш чым класці фрукты, іх трэба пасыпаць мукой, каб яны не апусціліся на дно формы. Сумесь вылівайце ў форму для кекса, абкладзеную прамасленым пергаментом, і выпякайце ва ўмерана гарачай духоўцы.

СЛАЁНАЕ ЦЕСТА

Слаёнае цеста ўсім нам добра вядома, і калі яно выйшла ўдалае, гаспадыня можа ганарыцца сваімі кулінарнымі здольнасцямі. Вельмі важна, каб цеста было вымешана як трэба, каб яно было цягучае і вільготнае, увабраўшы ў сябе ўсё масла. Сухое цеста крышыцца пры раскачванні, масла прыліпае да качалкі. Цеста і масла павінны мець аднолькавую тэмпературу пры іх змешванні. Таму, перш чым слаіць, і цеста і масла пакідаюць мінут на 10 у халодным месцы.

Прасейце 250 грамаў мукі ў глыбокую пасудзіну, дадайце дробачку солі, кавалак

масла (чайную лыжку), шклянку халоднай вады і сталовую лыжку лімоннага соку або воцату. Усё гэта старанна перамяшайце нажом, пералажыце на стол або на спецыяльную дошку, пасыпаўшы мукой, і як мае быць вымесіце, пакуль цеста не пачне пузырыцца. Калі цеста не зусім добра цягнецца, можна падліць крыху халоднай вады, а калі яно надта мяккае і вільготнае, пасыпце невялікай колькасцю мукі. Старанна вымешанае цеста пастаўце на 10—20 мінут у халоднае месца.

250 грамаў сметанковага масла расцісніце рукой, каб выціснуць з яго ваду, і зляпіце квадратны брусочак даўжынёй 15 сантыметраў. Цеста раскачайце на тонкі пласт прамавугольнай формы, на сярэдзіну пакладзіце масла і згарніце цеста ў выглядзе канверта. Атрымаецца пакет, у сярэдзіне якога загорнута масла. Падрыхтаванае такім чынам цеста асцярожна раскачайце, сочачы за тым, каб атрымаўся пласт прамавугольнай формы. Згарніце яго зноў «канвертам» і пастаўце на 20 мінут у халоднае месца. Затым зноў раскачайце, прычым на гэты раз так, каб два яго процілеглыя краі сустрэліся, а не былі б накладзены адзін на адзін, і згарніце папалам. Яшчэ раз пастаўце цеста на 10—15 мі-

нут на холад. Цяпер можна вырабляць з яго розныя піражкі, брусочки, банцікі, трохкутнікі, студзелі, фруктовыя тарты, пірожныя.

КРЭМ-ПІТА

Прыгатуйце слаёнае цеста, раскачайце яго па форме бляхі. Перш чым паставіць яго ў духоўку, накаліце ў некалькіх месцах відэльцам. Спячыце ў гарачай духоўцы, разрэжце ўдоўж на два праснакі. Для крэму патрэбна 1/2 літра малака, 2 яйкі, 30 г мукі або сталовая лыжка крухмалу, 200 г цукру, нацёртая на тарцы лімонная цэдра і парашок ваніліну. Яйкі, цукар і ванілін збіце венічкам, затым дадайце муку або крухмал. У збітую сумесь паступова ўлівайце гарачае малако, увесь час памешваючы. Сумесь пастаўце на слабы агонь і варыце, памешваючы, аж пакуль крэм не загусее. Астыўшы крэм пакладзіце на адзін праснак і накрыйце другім праснаком. Зверху пасыпце цукровай пудрай з ванілінам і вострым нажом разрэжце крэм-піту на парцыённыя кавалкі.

ЖЭЛЕ З ЖУРАВІН

Калі ў вас няма журавін, вазьміце чарніцы, суніцы, любыя іншыя ягады. На адну порцыю пойдзе 35 г ягад. Апрача таго, вам спатрэбіцца 25 г цукру, 10 г крухмалу, 100 г вады і крыху лімоннай кіслаты. Памытыя ягады трэба засыпаць цукрам і пакінуць на дзве-тры гадзіны. Сіроп, які ўтварыўся, працадзіце і зліце ў асобную пасудзіну. Ягады зноў заліце вадой і пастаўце на агонь. Адвар працадзіце, дадайце разведзены ў халоднай вадзе крухмал і давядзіце да кіпення. Пакладзіце ў яго крыху лімоннай кіслаты, размяшайце і разліце ў формачкі, апаласнуўшы іх халоднай

вадой. Гатовае жэле раскладзіце па талерках і заліце халодным сіропам.

ЗЕФІР З ЯБЛЫКАЎ

На адну порцыю такога ласунку трэба 150 г яблыкаў, 30 г цукру, бялок ад двух яек. Пакладзіце на бляху ачышчаныя ад скуры і сарцавіны маленькія кавалачкі фруктаў і запячыце іх у духоўцы. Каб яблыкі не падгарэлі, пырсніце на бляху крыху халоднай вады. Як толькі фрукты зробяцца мяккія, выньце іх з духоўкі, пратрыце праз сита, дадайце збітыя бялкі, цукар, усё злёгка збіце яшчэ раз і дайце зефіру застыць.

МОДЫ

[Гл. 4-ю старонку вокладкі]

1. Цэльнакроеная шарсцяная сукенка, злёгка прыталеная падоўжнымі вытачкамі. Аздаба — з тканіны цёмнага тону.
2. Двухбортны касцюм для вуліцы з тоўстай тканіны. Жакет злёгка прыталены, праразныя кішэні закрыты клапанамі.
3. Асенняе аднабортнае паліто прамога крою. Рукавы аздаблены футравымі манжэтамі. Кішэні праразныя.
4. Зімовае двухбортнае паліто з выкрайнымі бачкамі. Пояс сплечены са шнура ў тон каўняра. Футравая шапачка дапаўняе гэтае паліто.
5. Прамая шарсцяная сукенка для жанчын з поўнай фігурай. Кішэні заштукаваны ў рэльефныя швы, якія заканчваюцца на спадніцы аднабаковымі складкамі. Рукавы аздаблены манжэтамі.
6. Цэльнакроеная сукенка з тканіны ў модны малюнак «агуркамі». Рукавы ўстаўныя, кішэні накладныя, засцежка спераду на «маланцы».
7. Сукенка з тоўстай шарсцяной або шаўковай тканіны з накладнымі кішэнямі. Каўнер — стойка. Гэтая сукенка прыгожа выглядае на любой фігуры.
8. Дзявочы касцюм для вуліцы з букліраванай тканіны з асіметрычнай засцежкай. Спадніца — чатырохклінка, расшырана ўнізе. Каўнер, манжэты і шапачка з пушыстага футра.

ГУМАР

З УСМЕШКАЙ

Прафесар медыцыны (экзаменуе студэнта):

— Уявіце сабе, што хворы праглынуў манету. Як вы будзеце дзейнічаць у гэтым выпадку?

Студэнт: — Я пабягу па свяшчэнніка, сэр! Яны ўмеюць выцягваць грошы, з каго хочаце!

У ЦЕМРЫ

— Адчыні акно, я задыхаюся, — звяртаецца да мяне жонка.

— Не магу, цёмна, — адказваю я.

— Разбі яго! — крычыць жонка, знемагаючы ад духаты.

Чуваць звон разбітай шыбы.

— Якое цудоўнае паветра! — з асалодай усклікнула жонка. Раніцай я ўбачыў, што шыба ў акне цэлая. Гэта заўважыла жонка.

— Няшчасны! Аказваецца, уначы ты разбіў люстэрка!

НАСМАРК

— Доктар, што вы ўжываеце, калі ў вас моцны насмарк?

— Шэсць насавых хустак штодзённа.

У наступным нумары чытайце:

урывак з новай аповесці Ніны Тарас «Бура», аднаактовую п'есу М. Алтухова «Таты хваляюцца»;

старонку лірычных вершаў маладых паэтаў, нарыс пра актрысу тэатра імя Янкі Купалы Лілію Давідовіч,

працяг запісак следчага «Чалавек і закон», да святочнага стала.

У дадатку — выкрайка, заканчэнне парады: як зрабіць плісіроўку ў хатніх умовах, вышыўка і іншае.

ДАРАГІЯ ЧЫТАЧЫ!

Працягваецца падпіска на часопіс „Работніца і сялянка“

Напамінаем, што з 1 студзеня 1967 года зніжана цана кожнага нумара часопіса з 18 капеек да 15 капеек. Гадавая падпіска цяпер будзе каштаваць 1 рубель 80 капеек, на 6 месяцаў — 90 капеек і на 1 месяц — 15 капеек.

Не забудзьце аформіць падпіску на „Работніцу і сялянку“ адразу на год. Ад гэтага будзе залежаць своєчасовая дастаўка часопіса.

Падпішыцеся на „Работніцу і сялянку“ самі і парайце падпісацца сваім суседкам, таварышам па рабоце.

РЭДКАЛЕГІЯ

Анатолий ВЯРЦІНСКІ

Гэта не так ужо і сумна —
пакідаць жанчыну, калі
ведася, што вернецца судна
да яе берага,
яе зямлі.

Калі ты знаеш:

шляхі твае
зноў прывядуць цябе да яе.
Гэта не так ужо і сумна —
пакідаць жанчыну, калі
кліча цябе баявая сурма,
сябры падганяюць цябе: «Пайшлі!».
Калі абавязан пакінуць жанчыну.
Будзеш жывы —

сустрэнешся з ёй.

Загінеш —

перад ёй і Айчынай
Ты выканаў абавязак свой.
Самае сумнае — не гэта.
Самае сумнае — тады,

калі жанчыну,
табой сагрэтую,
ты пакідаеш назаўжды
і пакідаеш яе не дзеля
нейкіх вышэйшых спраў і надзей.
Проста мінула любві нядзеля,
а панядзелак — ростані дзень.
Пакідаеш —

з яе дакорам,
з яе уяўнаю віной,
з яе паглядам тым пакорным,
які адчуеш ты спіной,
калі, пакінуўшы адну,
ідзеш у цішыню,
не на вайну.

Мал. К. Ціхановіча.

Замест эпітафіі

Спі, родная.

Ты мала спала.
Ты неспакойна спала на зямлі,
дзе мала цішыні і ладу мала,
і сны твае трывожныя былі.
Спі, родная.

Ты мала спала.
Дзяцей прыспіш —
сама усё не спіш,
усё глядзіш у цемнату, бывала,
усё ўздыхаеш у начную ціш.
Тады была вайна,

гула навала.
Трымцеў начамі водсвет на сцяне,
звінелі шыбы...

І ты мала спала,
сама не знала,
спала ты ці не.
Былі нястачы,
крыўды,
непарадкі.
І ўсё будзіў, як злы нядрэжны пёс,
цябе твой лёс —
лёс маткі і салдаткі;
і працаўніцы ніцай лёс.
Спі, родная.

Ты мала спала.
Ты з дня у дзень і з году ў год
рук не складала —
мала спала.
Нас гадавала —
мала спала.
Была навала —
мала спала,
навала мінавала —
мала спала.
Ты знала больш бяссонніц і турбот.
Тваім спакоем мала даражылі.
Ты старажыла

сон усёй зямлі,
а твой, а матчын сон не старажылі,
а твой, а матчын сон не сцераглі...
Спі, родная.

Ты мала спала.
Нас гадавала —
мала спала ты.
Нас выпраўляла —
яшчэ больш дбала,

зноў не да сну
табе было тады.
Ах, дзеці! Як вы там
на свеце, дзеці!
Што за гулі трывожна правады.
Ну, хопіць, правады, гудзеці,
не нагудзелі б вы якой бяды...
Бяда прыйшла.

І ты зусім не спала.
Які там сон мог быць ужо тады!
Ты мала спала
і жыла ты мала —
Заўчасна памірала ў муках ты.
Спі, родная.

Ты мала спала.
Ты больш знала неспакоей начны.
Нас гадавала —
мала спала.
Нас ратавала —
мала спала.
Шмат працавала —
мала спала.
Шмат бедавала —
мала спала.
Спі, родная.
Хоць там спачні...

Мы жывём,
каб вяртацца
час ад часу туды,
дзе мінула юнацтва,
дзе дзяцінства сляды.
Мы жывём,
каб вяртацца.
І лепшага шляху няма.
Мы жывём,
каб вітацца:
«Мама!
Дзень добры, ма!»
Ну а раптам напасці,
бяда ў той хаціне старой!
Ну, а раптам няшчасце —
і маці ў зямлі сырой!
Мы жывём,
каб вяртацца.
А куды тады вернешся ты!
З кім так будзеш вітацца,
як тады, да бяды!

Галоўны рэдактар А. П. УС. Рэдакцыйная калегія:
М. Н. БАСТОК, А. С. ВАСІЛЕВІЧ, Т. Ц. ДЗМІТРЫЕ-
ВА, М. А. ЖЫДОВІЧ, Р. У. КУДРЭВІЧ, М. М. ТУР,
В. І. ФІЛІПАВА, В. А. ЧАРНЯЎСКАЯ.

АТ 03643. Журнал «Работница и крестьянка»
на беларуском языке. Издание ЦК КП Белоруссии.

Падп. да друку 30/IX 66 г. Друк. арк. 5,5. Аўт. арк. 7,3.
Папера 60×90%. Адрас рэдакцыі: Мінск, Ленінскі праспект, 77.

Тэлефоны: галоўнага рэдактара — 6-17-51, адказн. сакратара,
аддзела прамысловасці — 6-38-14, аддзелаў сельскай гаспадаркі
і культуры — 6-38-24.

Друкарня выдавецтва «Звязда», Мінск. Цана 18 кап.
Дадатак — выкрайка. Тыраж 181805 экз. Зак. 484.

74995

44211

Mogyl

